

Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 108/2022

Järviseudun alueen maatalous- ja puutarha-alojen tulevaisuus

Tienviitat -hankkeen loppuraportti

Kati Räsänen, Vilja Varho, Irene Vänninen,
Henna Latvala ja Marjastiina Teixeira

Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 108/2022

Järviseudun alueen maatalous- ja puutarha-alojen tulevaisuus

Tienviitat -hankkeen loppuraportti

Kati Räsänen, Vilja Varho, Irene Vänninen,
Henna Latvala ja Marjastiina Teixeira

Viittausohje:

Räsänen, K., Varho, V., Vänninen, I., Latvala, H. & Teixeira, M. 2022. Järvisuodun alueen maatalous- ja puutarha-alojen tulevaisuus : Tienviitat -hankkeen loppuraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 108/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 45 s.

ISBN 978-952-380-579-8 (Painettu)

ISBN 978-952-380-580-4 (Verkkajulkaisu)

ISSN 2342-7647 (Painettu)

ISSN 2342-7639 (Verkkajulkaisu)

URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-580-4>

Copyright: Luonnonvarakeskus (Luke)

Kirjoittajat: Kati Räsänen, Vilja Varho, Irene Vänninen, Henna Latvala ja Marjastiina Teixeira

Julkaisija ja kustantaja: Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2022

Julkaisu vuosi: 2022

Kannen kuvat: Luken ja Järvisuodun ammatti-instituutin kuvapankit

Painopaikka ja julkaisumyynti: PunaMusta Oy, <http://luke.omapumu.com/fi>

Tiivistelmä

Kati Räsänen¹, Vilja Varho², Irene Vänninen³, Henna Latvala⁴ ja Marjastiina Teixeira⁴

¹ Luonnonvarakeskus, Survontie 9, 40500 Jyväskylä

² Luonnonvarakeskus, Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki

³ Luonnonvarakeskus, Tietotie 4, 31600 Jokioinen

⁴ Järviseudun Ammatti-instituutti, Hoiskontie 25, 62900 Alajärvi

Maa- ja puutarhatalouden voimakas rakennemuutos yhdistettynä ilmastonmuutoksen kaltaisiin globaaleihin megatrendeihin velvoittavat alan tutkimus- ja koulutusorganisaatioita vastaamaan elinkeinon muuttuvaan osaaja- ja tietotarpeeseen. Tienviitat (Tienviitat Järviseudun maa- ja puutarhatalouden tulevaisuuteen, hankenumero: 120954) -hanke rahoitettiin Leader-ryhmä AISAPARI ry:n (Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020) toimesta. Hanke toteutettiin ajalla 1.1.2020–31.12.2022.

Hankkeen tavoitteena oli tarjota ennakointi- eli tulevaisuustutkimusta työkaluna käyttäen skenaarioita ja esityksiä Etelä-Pohjanmaan Järviseudun alueen maatalous- ja puutarhatalouden tulevaisuudesta. Hanke toteutettiin tiiviissä ja hyvässä yhteistyössä Järviseudun ammatti-instituutin (Jami) ja Luonnonvarakeskuksen (Luke) kesken. Lisäksi hankkeessa tehtiin tiivistä yhteistyötä Järviseudun alueen maa- ja puutarhatalousalojen yrittäjien, järjestöjen ja liittojen edustajien, tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden sekä virkamiesten kanssa.

Työssä toteutettiin tulevaisuushaastatteluja, joiden perusteella luotiin tulevaisuuskuvia. Haastattelujen ja tulevaisuustyöpajojen perusteella luotiin alueelle hankkeistamishdotuksia. Hankkeen aikana verkostoiduttiin ja luotiin useita uusia hankesuunnitelmia, joista osalle on saatu jo rahoituskin. Jamin osaaminen kehittyi hankkeen aikana entistä vahvemmaksi tieto- ja hankeintegraattoriksi, kun Jamin sisälle luotiin uusia toimijarooleja ja selkeytettiin henkilöstön työnjakoa hankkeistamisprosessia varten. Yhteistyöverkoston ja uuden yhteistoimintamallin syntyminen sekä hankesuunnitelmien muuttuminen käytännön toimiksi ovat Järviseudun alkutuotannon kehittämisen kannalta oleellisia hankkeen tuloksia, joista osa kehittyi jo hankkeen kestäessä hankkeen vaikutuksiksi. Luke saa jatkossa Jamista osaavan hankepartnerin, jonka kautta tutkimus- ja kehitystyö tehdään tiiviissä yhteistyössä Järviseudun alkutuotannon toimijoiden kanssa.

Asiasanat: Maa- ja puutarhatalous, tulevaisuuden tutkimus, yhteistyö, alueellinen, Etelä-Pohjanmaan Järviseutu, koulutus, elinkeinoelämä, tutkimus, kehittäminen

Sisällys

1. Johdanto	5
1.1. Hankeen tausta.....	5
1.2. Yhteistyökumppanit.....	7
1.3. Hankeen tavoitteet.....	7
1.4. Hankkeen kulku	8
2. Tulevaisuushaastattelut	10
2.1. Haastattelujen toteutus ja analyysi	10
2.2. Tulevaisuuskuvat	11
3. Tulevaisuustyöpajat.....	14
3.1. Työpaja 1	14
3.2. Työpaja 2.....	16
3.3. Työpajojen palautteet	19
3.3.1. Työpajan 1 palaute.....	19
3.3.2. Työpajan 2 palaute.....	19
4. Hankesuunnitelmat	21
5. Yhteistyö- ja kehittämismalli johti tuloksiin.....	24
5.1. Tienviitat loi ja vahvisti toimijoiden suhdettä omaa ja tuki heidän sosiaalista oppimistaan	24
5.2. Jamin ja Luken jaettu yhteinen toiminnan kohde rakentui suhdettä omalle ja luottamukselle.....	25
5.3. Muutos jamilaisten silmin nähtynä	27
6. Hankkeen vaikutukset.....	29
6.1. Vaikutuksia tunnistettiin jo hankkeen aikana.....	29
6.2. Loppuseminaarissa viestittiin vaikutuksista kohderyhmille	33
7. Esitykset jatkotoimenpiteiksi	34
Viitteet.....	35
Liitteet	36

1. Johdanto

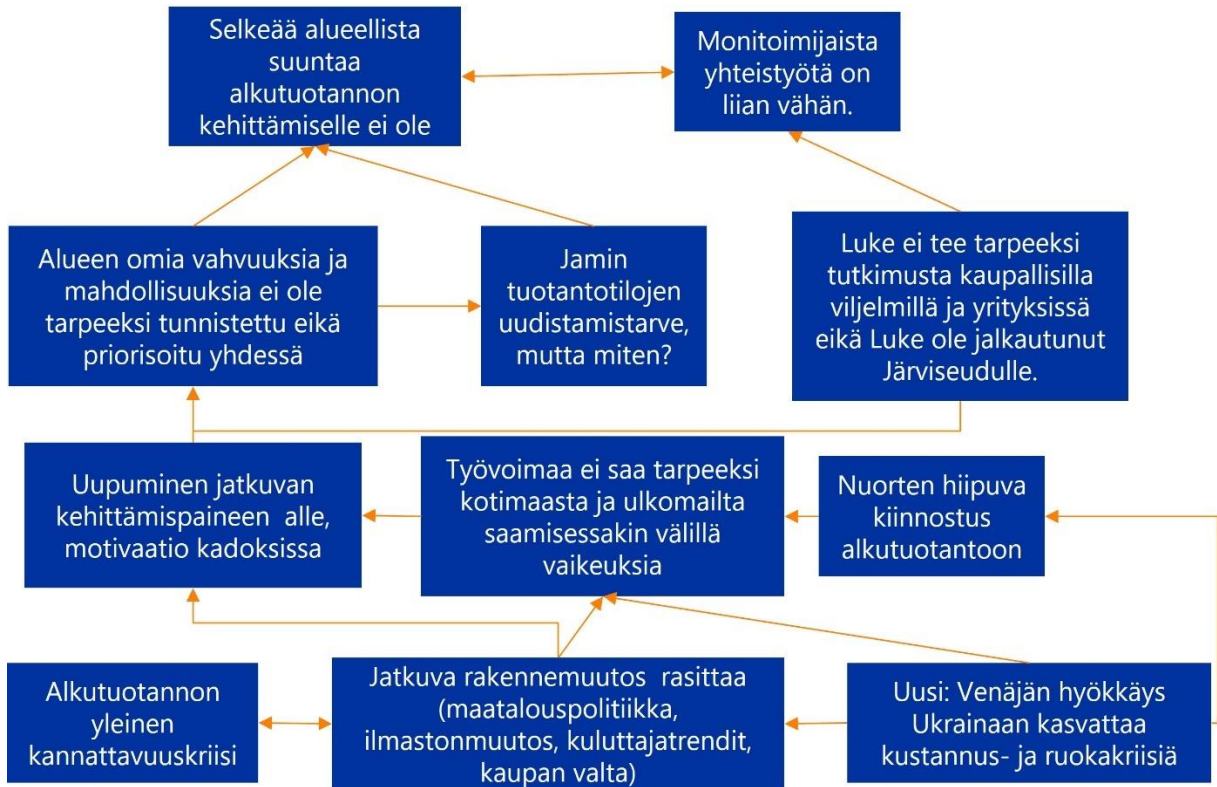
1.1. Hankeen tausta

Maa- ja puutarhatalouden voimakas rakennemuutos yhdistyneenä ilmastonmuutoksen kaltaisiin globaaleihin megatrendeihin velvoittaa alan tutkimus- ja koulutusorganisaatioita vastaamaan elinkeinon muuttuviin osaja- ja tietotarpeisiin. Etelä-Pohjanmaan itäosassa Järviseudun ammatti-instituutti (Jami) ja Luonnonvarakeskus (Luke) hakivat Tienviitat-hankkeella näkemyksiä siihen, miten Etelä-Pohjanmaan Järviseudun alueella olisi tulevaisuudessa suunnattava maa- ja puutarhatalouden elinkeinojen kehittämistä ja koulutusta.

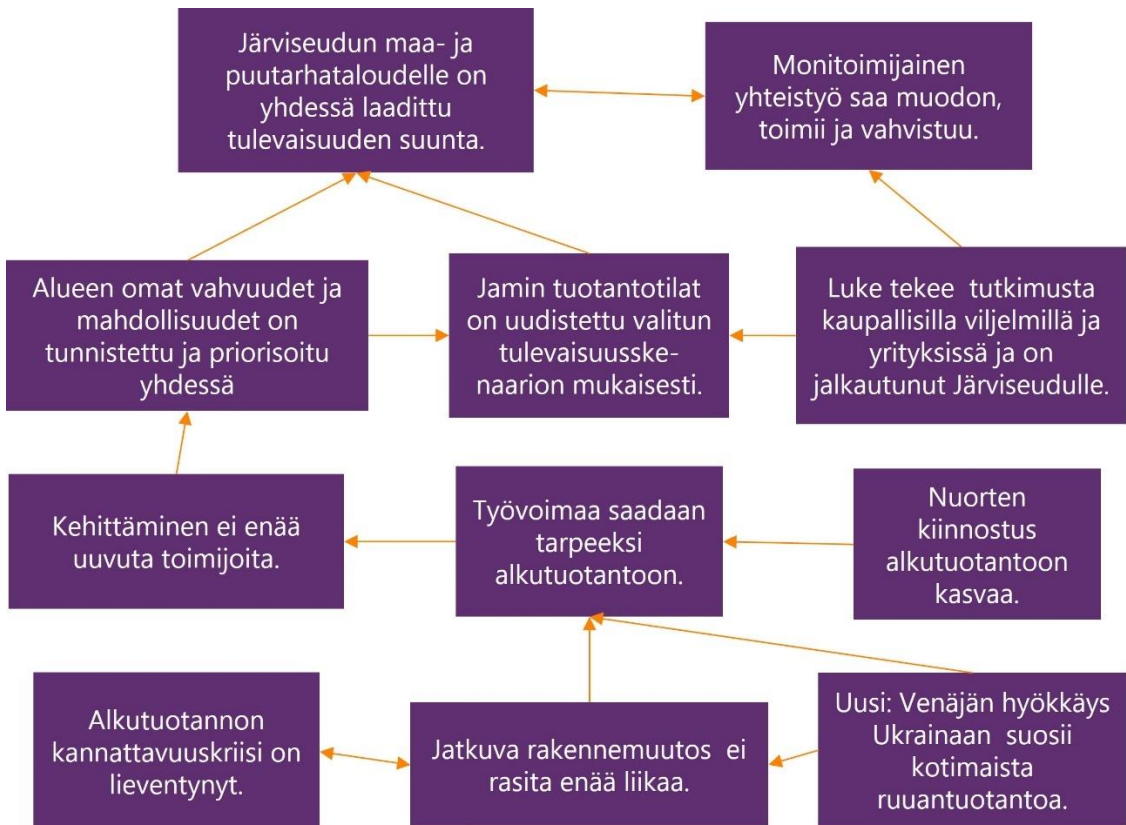
Hanketta valmisteltiin yhdessä Järviseudun alueen tuottajajärjestöjen, maaseutuelinkeinotoimien ja yrittäjien kanssa. Kaikkien mielestä alueellinen maatalous- ja puutarhaelinkeinoja koskeva kehittämishanke koettiin tarpeelliseksi.

Tienviitat-hanke (Tienviitat Järviseudun maa- ja puutarhatalouden tulevaisuuteen, hankenumero: 120954) sai myönteisen rahoituspäätöksen ja se toteutettiin ajalla 1.1.2020–31.12.2022. Hanketta rahoitti Leader-ryhmä AISAPARI ry (Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014–2020) ja sen kokonaiskustannukset olivat 49 999,99 euroa.

Hankehakemuksen tekstissä kuvattiin niitä tekijöitä, joiden takia hanke katsottiin Järviseudulla tarpeelliseksi. Kuvassa 1 nämä tekijät ja niiden väliset yhteydet on esitetty ongelmapuun muodossa. Ongelmapuun toimii lähtökohtana hankkeen tavoitteiden määrittelylle: miten ongelma-tekijöiden tulisi muuttua, jotta hankkeella saadaan toivotunlainen muutos aikaan. Kuvassa 2 on taas kuvattu ideaalinen tavoitepuu, jossa Järviseudun alueen maa- ja puutarhatalouden ongelmat on oletettu ratkaistuiksi.

Kuva 1. Järviselän alueen maa- ja puutarhatalouden haasteita ja ongelmia kuvaava ongelmapuu hankehakemuksen perustelujen mukaisesti.

Kuva 2. Ideaalinen tavoitepuu, jossa Järviselän alueen maa- ja puutarhatalouden ongelmat on oletettu ratkaistuviksi lähtökohtana kuvan 1 ongelmapuu.

1.2. Yhteistyökumppanit

Hanke toteutettiin tiiviissä ja hyvässä yhteistyössä Järviseudun ammatti-instituutin (Jami) ja Luonnonvarakeskuksen (Luke) kesken. Hankkeen päätoimijat olivat Jamilta projektityöntekijä Marjastiina Teixeira ja koulutusalaohjaaja Henna Latvala sekä Luken projektipäällikkö tutkija Kati Räsänen ja erikoistutkijat Vilja Varho ja Irene Vänninen. Lisäksi hankkeessa tehtiin tiivistä yhteistyötä Järviseudun alueen maa- ja puutarhatalousalojen yrittäjien, järjestöjen ja liittojen edustajien, tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden sekä virkamiesten kanssa.

1.3. Hankeen tavoitteet

Kun koko ongelmapuu (Kuva 1) muunnetaan tavoitepuuksi (Kuva 2), kuhunkin ongelmaan oletetaan olevan ratkaisu. Näin ei käytännön todellisuudessa tietenkään ole. Esimerkiksi alkutuotannon kannattavuuskriisin lieventyminen ei voi mitenkään olla kiinni vain yhden hankkeen toiminnasta. Kuvan 2 ylimpinä olevien kahden asian toteutuessa ko. tavoitteiden toteutuminen voi vaikuttaa jollakin voimakkuudella positiivisesti alueellisen maa- ja puutarhatalouden kannattavuuteen. Tavoitepuun avulla voidaan miettiä, mihin voidaan oikeasti vaikuttaa paikallisessa kontekstissa ja mihin ei ja pohtia kokonais kuvaa kansallisesta ja yleiseurooppalaisestakin näkökulmasta.

Ideaalitulevaisuuden oloissa syntyy uusia yhteyksiä tavoitelaatikoiden välille. Kaksi ylimmäistä toteutunutta tavoitetta alkavat vaikuttaa niin, ettei kehittäminen enää uuvuta toimijoita, nuorten kiinnostus alkutuotantoon kasvaa, alkutuotannon kannattavuuskriisi lievenee eikä jatkuva rakennemuutos rasita toimijoita enää liikaa. Ideaalitulevaisuudessa, jossa kahden ylimmän rivin tavoitteet ovat toteutuneet, ne alkaisivat vaikuttaa positiivisesti kahden alimman rivin suuriin tavoitteisiin, joihin ei yhden hankkeen toiminnalla voida suoraan vaikuttaa.

Jotta Järviseudun alueelle voitaisiin luoda yhdessä laadittu tulevaisuuden suunta ja vahvistaa monitoimijaista yhteistyötä, asetettiin **toiminnallisiksi tavoitteiksi** tuottaa skenaarioita ja esityksiä Etelä-Pohjanmaan Järviseudun alueen maatalous- ja puutarhatalouden tulevaisuudesta käyttämällä työkaluna tulevaisuuden tutkimusta. Niiden määrittelemistä suuntaviivoista punnistaen asetettiin tavoitteeksi myös **luoda alueelle uusia hankesuunnitelmia ja käynnistää uusia hankkeita**, jotka edistäisivät yhdessä hahmotellun tulevaisuuden toteutumista.

Työn tulosten ja uusien hankkeiden myötä Järviseudun alueen maatalous- ja puutarha-alan infrastruktuuri ja sisältö kehittyvät kohti entistä vastuullisempaa, kestävämpää ja taloudellisesti kannattavampaa tuotantoa. Hanke toimii monistettavana esimerkkinä yksittäisen maantieteellisen alueen maatalouden ja puutarha-alan elinkeinoelämää, yrityksiä, koulutusta ja tutkimusta hyödyttävästä yhteistyö- ja kehittämismallista.

Hankkeen yleiset ja erityistavoitteet sekä niihin pääsemistä tukevat toimenpiteet ja niiden tuotokset ja tulokset on tiivistetty taulukkoon 1.

Taulukko 1. Järviseudun maa- ja puutarhatalouden kehittämisen logiikka Tienviitat-hankkeessa. Toimenpiteistä päästään tuloksiin ja niistä yleis- ja erikoistavoitteiden toteutumiseen.

Toimenpiteistä tavoitteisiin	Järviseudun maa- ja puutarhatalouden kehittämisen logiikka Tienviitat-hankkeessa
Yleinen tavoite	Hankkeessa muodostuva tieto ja yhteistyö- ja toimintamallit tukevat Järviseudun alkutuotannon elinkeinojen suunnittelua ja tulevaisuuden arviointia niin, että Järviseutu säilyy rakennkehityksestä huolimatta vahvana ruuantuotantoalueena ja maa- ja puutarhatalous alueen talouden selkärankana. Maa- ja puutarhataloudella on yhdessä hahmoteltu tulevaisuuden suunta, joka rakentuu ja vahvistuu monitoimijaisella yhteistyöllä.
Erytistavoitteet	Syntyy yhteistyömalli Järviseudun yrityksiä ja niitä palvelevia koulutus- ja tutkimuslaitoksia varten maa- ja puutarhatalouden kehittämiseksi. Jamin opetusympäristö kehittyy sellaiseksi, että se palvelee alueen alkutuotantoelinkeinoja entistä paremmin ja tarkennetummin. Luken alueellinen läsnäolo Järviseudulla vahvistuu ja edistää Jamin opetusympäristön kytkeytymistä osaksi luonnonvara-alan tutkimusta.
Tuotokset / tulokset	Skenaariot, esitykset ja suositukset alueen alkutuotannon ja sen koulutuksen ja tutkimuksen profiloitumisesta tulevaisuudessa. Alueen alkutuotannon ominaisuusluonnetta hyvin palvelevat hanke- ja investointiesitykset. Läpiviety hanke, joka parantaa alueen toimijoiden ja heidän sidosryhmiensä laadullista ja toiminnallista yhteistyötä.
Toimenpiteet	Tehdään ennakointi- ja tulevaisuustutkimusta (haastattelut, kirjallisuustutkimus, aivoriihet työpajoissa) Tehdään elinkeinojen, opetuksen ja tutkimuksen alueellisten tarpeiden kehittämisanalyysi. Työskennellään tiiviissä yhteistyössä Luken ja Jamin välillä. Hyödynnetään toteutuksessa kansallista, alueellista ja paikallista tietoa ja asiantuntemusta sekä kokemustietoa.

1.4. Hankkeen kulku

Hanke käynnistyi vuoden 2020 alussa ja päättyi 2022 lopussa. Varsinainen hanketoiminta keskittyi vuosiin 2021–2022.

Työ aloitettiin julkaisemalla uutinen Järviseudun alueella eri foorumeissa (Liite 1). Seuraavaksi rekrytoitiin haastateltavat (maaseutualan tutkijat, Järviseudun alueen toimijat ja opetusalan osaajat ja toteutettiin tulevaisuushaastattelut virtuaalisesti keväällä 2021. Haastattelujen perusteella luotiin tulevaisuuskuvat.

Haastattelujen jälkeen suunniteltiin kaksi tulevaisuustyöpajaa. Ensimmäinen työpaja järjestettiin Alajärvellä Kurejoella Jamin tiloissa perjantaina 1.10.2021. Haastattelujen ja ensimmäisen työpajan materiaalia käytettiin toisen työpajan pohjana. Toinen työpaja järjestettiin myös Jammilla perjantaina 25.3.2022. Tilaisuuksiin kutsuttiin yli 100 henkeä, osallistuneita oli molemmissa työpajoissa n. 25 % kutsutuista. Paikallinen toimittaja kirjoitti kaksi lehtiartikkelia toisesta työpajasta, jotka löytyvät lähdeluettelosta (Salovaara 2022). Työpajoista tehtiin yhteenvedot, jotka lähetettiin työpajaan osallistujille pian työpajojen jälkeen. Haastattelujen ja työpajojen aineisto koottiin tähän loppuraporttiin.

Hankkeessa järjestettiin myös loppuseminaari webinaarin muodossa torstaina 8.12.2022. Tilaisuuteen kutsuttiin yli 100 henkeä, ilmoittautuneita oli 13. Lisäksi järjestäjiä oli paikalla 5 henkeä. Näiden lisäksi muutama henkilö pyysi loppuseminaarista lisätietoja. Järviseudun alueen paikallinen toimittaja kirjoitti uutisen webinaarista (Hosionaho 2022).

Koko hankkeen ajan jamilaiset ja lukelaiset pitivät tiiviisti yhteyttä. Hankkeessa pidettiin kaikkien luonnonvara-alan jamilaisten ja hankkeen Luken tutkijoiden kesken säännölliset virtuaaliset "kahvitunnit", joissa jaettiin tietoa. Sen lisäksi muita työn vaiheita suunniteltiin pienemmällä ryhmällä. Luke myös järjesti Jamille virtuaalisia "tietopaketteja", joiden myötä jamilaiset saivat tärkeää ja uuttakin tietoa päätösten pohjaksi. Biokaasuasioista kertoi esitelmän muodossa Luken erikoistutkija Saija Rasi, navettainfran rakentamisesta esitelmöivät ja keskusteluttivat Luken asiantuntijat Mikko Laajalahti ja Pia Kairenius. Lihan jatkojalostuksesta tuotti tietoa Luken erikoistutkija Liisa Keto. Lisäksi Luken tutkija Terhi Latvala esitelmöi Järviseudun hanketoiminnan rahoitusmahdollisuuksista.

Hankkeen aikana verkostoiduttiin uusien kumppaneiden kanssa ja luotiin ja lähetettiin hankesuunnitelmia eri rahoittajille. Tienviitat-hanke oli erinomainen sysäys jatkosuunnitelmille ja ideoiden vahvistamiseen sekä jalostukseen etenkin Jamille.

2. Tulevaisuushaastattelut

Hankkeessa toteutettiin erilaisten toimijoiden haastatteluja koskien alueen ja maatalouden tulevaisuutta. Haastattelujen pohjalta rakennettiin tulevaisuuskuvia alueen maatalouden kehityksestä.

2.1. Haastattelujen toteutus ja analyysi

Haastateltavaksi haettiin erilaisia asiantuntijoita. Alueen asiantuntijoita haastateltiin kuusi, Luken maatalousalan tutkijoita viisi ja opetusalan asiantuntijoita kaksi. Koronatilanteen takia haastattelut toteutettiin etäyhteyksiä hyödyntäen maaliskuussa 2021. Haastattelut nauhoitettiin ja niistä kirjoitettiin tarkat muistiinpanot. Haastattelijana toimi projektipäällikkö Kati Räsänen Lukelta. Mukana haastatteluissa oli Henna Latvala Jamilta. Liitteenä 2 on esitetty esimerkki haastattelurungosta, jota käytettiin Järvisseudun alueen toimijoiden haastattelujen pohjana. Työn suunnittelusta ja tulosten analysoinnista vastasi tulevaisuudentutkija Vilja Varho Lukelta.

Haastatteluista etsittiin erilaisia teemoja ja kullekin teemalle vaihtoehtoisia tulevaisuuden tiloja. Teemoja etsittiin käyttäen PESTE-jaottelua (P=policy/politiikka, E=economy/talous, S=society/yhteiskunta, T=technology/teknologia, E=environment/ympäristö). Näistä muodostettiin ns. tulevaisuustaulukko (ks. esim. Tapio ym. 2013). Lopuksi taulukon solut järjestettiin uudelleen niin, että samaan kokonaisuuteen loogisesti kuuluvat tulevaisuuden tilat tulivat samaan sarakkeeseen. Lopullinen taulukko on raportin liitteenä 3.

Haastateltavat tunnistivat myös ns. mustia joutsenia eli tekijöitä, jotka voivat olla yllätyksellisiä ja epätodennäköisiä, mutta joiden merkitys – joko negatiivinen tai positiivinen – olisi niiden toteutuessa huomattava. Mustat joutsenet jakautuivat analyysin perusteella kolmeen ryhmään:

Riskit Suomen maataloudessa

- eläintautiepidemiat esim. sikarutto
- rehujen kautta leviävä tauti
- säteilyonnettomuus esim. ydinvoimalassa
- sähköenergiaan liittyvät keskeytykset, digiyhteyksien keskeytyminen
- uudet kasvintuhoojat
- solutekniikka lihantuotannossa ajaa alas muun tuotannon

Kysyntä suomalaiselle tuotannolle kasvaa eri syistä

- ongelmat muualla, esim. tulivuorenpurkaukset tai maanjäristykset
- ilmastonmuutoksen aiheuttama suuri muuttoliike
- jokin tuontituote kuten riisi saastuu pahasti
- perinteisen kotimaisen ruoantuotannon arvostuksen nousu

Taloudellinen muutos

- maatalouspolitiikan äkillinen ja suuri muutos Euroopassa
- Suomen EU-ero (jättäisi Suomen ulos sisämarkkinoilta)
- työvoiman puute
- euro kaatuu/kaadetaan, lama
- energian hinnan radikaali muuttuminen
- pandemiat

Näistä mustista joutsenista on jo toteutunut yksi: laman uhka johtuen Venäjän hyökkäyksestä Ukrainaan ja energian hinnan voimakkaasta noususta.

2.2. Tulevaisuuskuvat

Haastatteluista muodostettiin viisi tulevaisuuskuva, jotka on kuvattu alla. Nämä tulevaisuuskuvat ovat rinnakkaisia eikä niistä mikään edusta sinänsä todennäköisintä tulevaisuutta. Ne esittelevät erilaisia muutostrendejä ja niiden mahdollisia kehityskulkuja. Tulevaisuuskuviin pääasiallinen tarkoitus on toimia herättelijänä ja mielikuvituksen apuna tulevaisuuteen valmistautumiseksi.

Nämä tulevaisuuskuvat eivät kata täsmällisesti samoja aihepiirejä eivätkä ne ole samanpituisia. Tämä johtuu osin siitä, että tietyt teemat kuten ympäristö saivat enemmän huomiota haastatteluissa kuin toiset teemat. Lisäksi "Tilojen yhteistyöllä voimaa" -tulevaisuuskuva korostaa tiettyä toimintatapaa ja olisi yhdistettävissä esim. "Ympäristö keskiössä" -tulevaisuuskuvaan. Halusimme pitää sen erillisenä, jotta sen ero erityisesti monimuotoisiin pientiloihin tulisi esiin. Toisessa tulevaisuuskuvasa tilat erikoistuvat ja menestyvät yhdistämällä voimiaan toisten erikoistuneiden tilojen kanssa, toisessa taas pienet tilat menestyvät omalla monipuolisuudellaan.

Maatalouden ulkopuolella merkittäviksi maaseudun houkuttelevuuden tekijöiksi todettiin mm. hyvät koulutuspalvelut, jotka auttavat pitämään nuoria alueella. Lisäksi laadukkaat koulutusmahdollisuudet voivat tukea alaa vaihtavia aikuisia ja alueelle muuttavia, kuten maahanmuuttajia ja työperäistä maahanmuuttoa.

Ympäristö keskiössä -tulevaisuuskuva

Tulevaisuudessa ympäristöhuoli ohjaa yhä enemmän sekä ruokajärjestelmää että maatalouspolitiikkaa. Tilat liittyvät mahdollisimman moneen ympäristötukijärjestelmään, esim. "hiilinurmien" viljelyä tuetaan.

Maaseudulla uusiutuvan energian tuotanto lisääntyy. Tuulivoima ja aurinkovoima jatkavat kasvuaan. Tiloilla aurinkokeräimiä käytetään esim. viljan ja hakkeen kuivatukseen. Biokaasulaitoksia rakennetaan erityisesti liikennepolttoaineen tuotantoon ja se tulee kaikkien saataville.

Ilmastohuoli lisää kasvisten tuotantoon paneutumista. Hiilijalanjälki merkitään joka tuotteen, ja kuluttajat pohtivat mahdollisuuksia vähentää kulutuksensa kasvihuonekaasupäästöjä. Turvemaita pyritään käyttämään muuhun kuin yksivuotisten kasvien viljelyyn. Vaatimukset kasvipeitteisyydestä ja muokkausmenetelmistä lisääntyvät. Hiilensidonta maaperään tuottaa positiivista imagoa ja lisäarvoa tuotteille. Viljeltävät kasvilajit monipuolistuvat. Perunan ja sokerijuurikkaan viljely lisääntyy, mutta keskeisintä ovat uudet kasviproteiinilähteet. Toisaalta pyritään lisäämään kasvipeitteisyyttä, joten monivuotiset viljelykasvit kiinnostavat. Etsitään myös kasveja, jotka eivät ole niin riippuvaisia säiden vaihtelusta.

Luomun myynti kasvaa, sillä erityisesti nuoret kuluttajat vaativat sitä. Eläinten hyvinvointi nousee merkittäväksi markkinavaltiksi. Luomutuotteiden tarjonta monipuolistuu, ja aiemmatkin tuotteet kuten luomukaura jalostetaan monipuolisemmiksi tuotteiksi. Kauppa tukee muutosta pitämällä luomutuotteiden katteet maltillisina.

Kiertotalous kehittyy voimakkaasti maataloudessa. Myös vesistöjen kuormituksen vähentämistä pidetään tärkeänä. Viljelykierto monipuolistuu. Peltojen kunnossapitoon panostetaan. Täsmäviljely, lannoituksen optimointi, lannoitusveden ja ylipäätään ravinteiden kierto

kehittyvät nopeasti. Pyritään myös vähentämään jokaisen tilan tarvetta omiin laitteisiin ja koneisiin. Niitä jaetaan tai vuokrataan, yhteistyökumppaneina ovat paitsi naapurit, myös esim. maamiesseurat.

Maidon- ja lihantuotanto kehittyvät -tulevaisuuskuva

Alueellista jalostustoimintaa kehitetään. Perustetaan teurastamo ja lihaleikkaamo ja maitotuotteiden jalostamo. Paikallinen jalostamo vähentää logistiikkakustannuksia.

Lihan ja maidon arvostus kasvaa Suomessa. Näiden tuotantosuuntien soveltuminen Suomeen tunnistetaan, eli esim. puhtaat, runsaat vesi- ja maavarat tukevat tuotantoa juuri Suomessa. Koska ruoan tarve kasvaa maailmalla, suomalaiselle tuotannolle on kysyntää. Eläintuotanto kuitenkin osin erikoistuu ja muuntuu. Tavanomainen tuotanto menee kohti luomun käytäntöjä, koska tunnistetaan niiden merkitys eläinten ja maaperän hyvinvoinnille.

Tuotantomäärät pysyvät melko lailla ennallaan, tosin broilerintuotanto kasvaa. Kasvien tuotanto vähenee hieman.

Maatalouden tuottama energia tasoittaa tilannetta silloin kun sääolosuhteet eivät suosi aurinko- ja tuulivoimaa. Biokaasulaitoksia rakennetaan eri toimijoiden lämmön- ja sähköntuotannon tarpeisiin, ja niihin ohjataan sekä lantaa että muita maatalouden sivuvirtoja.

Tilakoko kasvaa. Tilat tarvitsevat myös ulkomaista työvoimaa ja maahanmuuttajia työllistyy maatalouteen. Toisaalta erityisesti eläintyöt ja elämyksellinen oppiminen houkuttavat suomalaisia nuoria alalle. Tätä tukee ruoka-alan markkinointi jo yläkoulussa sekä nuoria kiinnostavissa (some-)kanavissa. Maatalouden hyödyt ja tarpeellisuus tulevat tutuiksi. Uusina työntekijöinä ja yrittäjinä nuoret ovat rohkeampia ottamaan uutta teknologiaa käyttöön.

Monimuotoiset tilat -tulevaisuuskuva

Pienet tilat nousevat renessanssiin monimuotoisuudellaan. Maataloustuet auttavat siirtymisessä uudenlaiseen tuotantoon ja palkitsevat aktiivisesta toiminnasta.

Erikoistunut pienehkö tuotanto voi sisältää esim. marjanviljelyä ja -jalostusta. Monella tilalla viljellään myös erikoiskasveja kuten humalaa, nokkosta ja hamppua. Kasvihuoneisiin saadaan erikoiskasveja kuten bataattia. Mehiläistarhaus ja siitä saatavat tuotteet sekä kalastus ja kalastuksen opetus lomalaisille ovat myös esimerkkejä monipuolisuudesta.

Uudentyyppiset viljelyn tavat, kuten biodynaaminen viljely, kumppanusmaatalous, permakulttuuri ja penkkiviljely leviävät. Tällainen erikoistuminen vaatii osaamista, ja toisaalta monimuotoisuus vaatii luovuutta. Sukupolvenvaihdokset tuovat uutta virtaa. Alalle tulee myös yrittäjiä, joiden perhetausta ei ole maataloudessa, ja he tuovat uusia näkökulmia ja osaamista. Uudet yrittäjät joutuvatkin oppimaan paljon uutta ja pohtimaan asioita itse.

Osa monipuolisista tiloista lähtee hakemaan muita tulonlähteitä, esim. green care- ja matkailusektoreilta. Pienet tilat ovat usein ketteriä ja voivat vastata kuluttajien muuttuviin tarpeisiin.

Usein periaatteena on, että kesällä viljellään, talvella jalostetaan. Suoramyynti houkuttaa kuluttajia, ja siksi tuotteita myydään myös tuoreina kesällä. Hyvät tie- ja tietoliikenneverkot mahdollistavat tarvittavan logistiikan ja etätyön, mikä lisää maaseudun väestöä ja elinvoimaisuutta. Näin potentiaalisia asiakkaita on enemmän ympäri vuoden.

Tilojen yhteistyöllä elinvoimaa -tulevaisuuskuva

Tilojen polarisoituminen jatkuu: tilat kasvavat, mutta pienet tilat säilyttävät elinvoimaisuutensa erikoistumisen ja yhteistyön avulla. Yhteistyössä opitaan muilta ja jaetaan tietoa konkreettisista hyödyistä. Viljelykiertoa voi toteuttaa naapuritilojen avulla. Koneita, laitteita ja tuotantotiloja jaetaan tai vuokrataan yhdessä.

Pientilat vaativat esim. uusia myyntikanavia, erilaista omistus pohjaa ja niche-tuotantoa. Olen-
naista on erikoistuminen pieneen osaan tuotantoketjusta. Tämä voi auttaa myös sivutuotteiden jalostuksessa, esim. taljoja ja sarvia voidaan lihatilalta saada toisaalle käsitöitä varten.

Maatalouden kannattava kysyntä -tulevaisuuskuva

Pitkällä aikavälillä maataloustuista päästään eroon, kun tuotanto tulee kannattavaksi. Tämä joh-
taa myös siihen, etteivät pienet maatilat voi hyvin kilpailla isojen tuottajien kanssa. Esimerkiksi jalostus on kilpailtua ja suuremmilla yksiköillä on tehokkuusetua. Broilerituotteita kehitetään, mutta lihan jalostuksessa lainsäädäntö on tiukkaa ja eniten jalostuksessa nousevat kasvisruo-
katuotteet, erikoisviljat ja esim. gluteenittomat myllytuotteet. Lisäksi maatalous alkaa tuottaa teollisuuteen synteettisten materiaalien korvaamiseksi uusia non-food tuotteita. Täysin ilman tukea tilat eivät jää, sillä esim. korvauksia suurien riskien toteutuessa parannetaan.

Maatalouden kannattavuuden takana on mm. kansainvälisiä ruokakriisejä ja ruoan kysynnän kasvu. Esimerkiksi paikalliset luonnonkatastrofit, ilmastonmuutoksen aiheuttamat sään ääri-il-
miöt ja ruokaskandaalit kuten riisin saastuminen lisäävät kotimaisen tuotannon tarvetta. Yh-
teiskunnallisesti perinteisen kotimaisen ruoantuotannon arvostus nousee.

Kannattavuutta lisäävät myös digitaalisuus ja uudet teknologiat kuten kerrosviljely. Kannatta-
vuuden avulla työtä jaetaan useammalle työntekijälle ja teknologian kautta työ kevenee. Ro-
botit ja automaatio vähentävät osaltaan työvoimapulaa ja ne leviävät vähitellen myös pienem-
mille tiloille.

Riittävä palkkataso, teknologiat ja kannattavuus lisäävät olennaisesti maatalouden kiinnostaa-
vuutta ja alalle on helpompi saada uusia tekijöitä. Maaseudun edullinen asuminen kiinnostaa,
kun palvelut pidetään riittävän hyvinä.

3. Tulevaisuustyöpajat

Hankkeessa järjestettiin tulevaisuushaastattelujen jälkeen kaksi tulevaisuustyöpajaa. Ensimmäisessä ”Maatalouselinkeinojen vetovoima” -työpajassa keskusteltiin maatalouselinkeinojen vetovoimasta etenkin Järviseudun alueella maaseudun tulevaisuuden trendikortteja apuna käytäen. Toiseen ”Uudistuva monipuolinen maatalous” -työpajaan käytettiin pohja-aineistoa haastatteluista ja ensimmäisestä työpajasta. Menetelmänä käytettiin ns. backcasting-menetelmää. Siinä luodaan tulevaisuuteen ensin tavoite ja sen jälkeen askel kerrallaan tavoitteesta taaksepäin kysyen, mitä ko. kohdassa pitäisi tapahtua, jotta lopulliseen tavoitteeseen päästään. Näin mennään tavoitteesta taaksepäin aina nykyhetkeen saakka, jossa otetaan ensimmäinen askel kohti tulevaisuudessa hämmöttävää tavoitetta.

Työpajat järjestettiin Järviseudun ammatti-instituutissa (Jami) Kurejoen yksikössä syksyllä 2021 ja keväällä 2022. Työpajojen suunnitteluun ja yhteenvetoon osallistuivat hankkeen päätoimijat eli Jamin Marjastiina Teixeira ja Henna Latvala sekä Luken Kati Räsänen, Vilja Varho ja Irene Vänninen.

3.1. Työpaja 1

Tienviitat-hankkeen ensimmäinen työpaja järjestettiin Alajärvellä Jamin Kurejoen yksikön tiloissa perjantaina 1.10.2021 (Kuva 3) (ohjelma liitteessä 4). Jamin ja hankkeen esittelyjen jälkeen kirjailija Antti Heikkisen innostuspuheenvuoro johdatteli osallistujat työpajaan, jossa keskusteltiin maatalouselinkeinojen vetovoimasta etenkin Järviseudulla. Iltapäivällä tutustuttiin Jamin oppimisympäristöihin.

Tilaisuuteen osallistui 26 henkeä ja lisäksi mukana oli 5 tilaisuuden vetäjää. Tilaisuuteen oli kutsuttu yli 100 henkilöä: yrittäjiä sekä maataloudesta että muilta sektoreilta, järjestöjen ja liittojen edustajia, tutkijoita ja virkamiehiä. Maatalousyrittäjiä ja muita yrittäjiä paikallaolijoista oli noin neljännes, vaikka kutsulistalla heidän osuutensa oli reilusti yli 40 %.

Osallistujat jaettiin etukäteen neljään ryhmään ja kutakin ryhmää veti yksi tilaisuuden järjestäjä. Lisäksi Lukesta Irene Vänninen toimi tilaisuuden päävetäjänä ja kierteli ryhmissä. Osallistujat oli ryhmitelty etukäteen pyrkien saamaan ammattinsa mukaan melko homogeenisia ryhmiä. Ajatuksena oli, että näin saataisiin paremmin aikaan keskustelua, koska osallistujilla olisi enemmän yhteistä jakamista. Lopun yleiskeskustelussa päästiin ”ristipölyttämään” ajatuksia.

Ensimmäisenä tehtävänä kaikille osallistujille oli kirjoittaa, mikä itseä maataloudessa nyt innostaa. Teemat käytiin lyhyesti läpi yhteisesti ryhmässä.

Työpajassa kullakin ryhmällä oli valmiina valmiiksi valittuja maaseudun tulevaisuuden trendikortteja. Trendikortit on tuotettu Ruralization-hankkeessa, jossa kehitetään maaseutua tulevaisuudentutkimuksen avulla: <https://ruraltrends.eu/lyhyet-trendikortit/>.

Trendikortit olivat ”Maatilojen monipuolistuminen/erikoistuminen”, ”Opetusmaatilat”, ”Maahanmuuttajien kotouttaminen”, ”Uusien teknologioiden ilmentymät”, ”Uraauurtavat ratkaisut maaseudun toiminnassa” ja useasta trendikortista yhdistetty ”Muu: maalainen elämäntapa, kaupungistumisesta hyötyminen?” Näiden lisäksi mukana oli kolme ns. läpileikkaavaa korttia, joiden teemat piti huomioida muiden trendikorttien aiheiden tarkastelussa. Nämä olivat ”Ruokaturva, huoltovarmuus”, ”Maaseudun talouden monipuolistuminen ja yrittäjien muutostavoitus” ja useasta läpileikkaavasta trendikortista yhdistetty: ”Muut - läpileikkaava teema: Ympäristöstä huolehtiminen, kiertotalous, ilmastonmuutos”.

Kukin ryhmä sai valita 1–2 trendikorttia sen perusteella, innostavatko ne osallistujia ajattelemaan ja puhumaan Järviseudun alueen maaseudun elinkeinojen kehittämisestä ja tulevaisuudesta. Ryhmissä mietittiin korttien avulla, miten maataloutta voisi kehittää Järviseudun alueella trendin pohjalta. Osallistujien tuli kuvailla konkreettisiakin esimerkkejä.

Keskustelua syntyi kaikissa ryhmissä runsain mitoin. Ryhmien tulokset purettiin kaikille ryhmille ja niistä keskusteltiin yhteisesti. Seuraavassa tiivistetysti keskustelujen yhteenvetoa.

Jamilla on alueellisesti erittäin merkittävä rooli. Jami kouluttaa moniammatillista ja osaavaa työvoimaa seudun yrityksiin ja Jamin ainutlaatuisella opiskelijarekrytoinnilla on varmistettu myös sellaisten alojen työvoima, joilla on esiintynyt voimakasta työvoimapulaa. Jamin vahvuuksia ovat hyvin vahva ja joustava työelämäyhteistyö ja osaava ja ystävällinen henkilökunta. Jatkossakin Jami tulee olemaan vahva alueellinen kouluttaja, toimien myös eri tahojen ja ideoiden yhdistävänä tekijänä ja keskuksena mm. hankeyhteistyön myötä.

Ryhmissä nähtiin tärkeänä kehittäminen ja kehittyminen ajassa. Sekä suurten että pienten tilojen pitää kehittyä. Tämä tarkoittaa mm. virtuaalisten markkinointikanavien ja uusien teknologioiden käyttöä maataloilla. Teknologioiden myötä maataloustyö on myös siistimpää tai kevyempää kuin ennen. Nykyajan internetin käytön hallinta on tärkeää ja sen viestintäfoorumien, kuten sosiaalisen median käyttö kannatettavaa. Maatilat kehittyvät, kun ne perustuotannon lisäksi monipuolistavat toimintaansa mm. lisäämällä maatilamatkailutoimintaa, Green care -palveluja, ottamalla tuotantoon mukaan erikoiskasveja tai kokeilemalla muita uusia liiketoimintamalleja. Joillakin tiloilla voisi toimia suoramyynti ja etätyö voi lisätä alueella olevaa lounastarjoilun kysyntää.

Yhteistyötä on tärkeää tehdä alueen tuottajien ja eri toimijoiden kesken. Etenkin pienille tiloille yhteistyö on tärkeää. Kaikkea ei tarvitse tehdä tai osata tehdä itse. Tässä myös mm. Jamilla olisi tärkeä rooli. Maahanmuuttajat nähtiin positiivisesti työvoimamahdollisuutena. Monen mielestä itse maalla asuminen oli osa omaa arvomaailmaa. Haasteina koettiin maatilalan liian suuri työ määrä, työvoimapula, poliittisten tukien ongelmat ja ruuan liian matala tuottajahinta.

Suurimpana kysymyksenä yhteenvedosta voidaan esittää: Miten Rubiconin virtaan astutaan eli aloitetaan muutos? Mitä kannattaa ottaa huomioon? Mitkä ovat muutoksen tiellä olevia esteitä ja kuinka nämä esteet poistetaan? Kuinka tehdään realistinen suunnitelma ja kannustetaan itseä ja muita yhteistyökumppaneita? Kuinka kehitystä seurataan järkevillä mittareilla?

Ensimmäisessä työpajassa osallistujilta tuli jo useita konkreettisia ehdotuksia mitä Järviseudun maatalouden kehittämiseksi voisi tehdä. Näitä ehdotuksia käytettiin lähtökohtana toisessa työpajassa, jossa paneuduttiin yhdessä suunnittelemaan käytännönläheistä kehittämistoimintaa.

Kuva 3. Valokuvia työpajasta 1. Työpajatyöskentelyä ja esitysten kuuntelua, kuva innostuspuhujasta (Antti Heikkilä) ja ryhmätyöskentelyn tuotoksia ja keskusteluja.

3.2. Työpaja 2

Tienviitat-hankkeen toinen työpaja, aiheena uudistuva monipuolinen maatalous, järjestettiin Alajärvellä Jamin Kurejoen yksikön tiloissa perjantaina 25.3.2022 (Kuva 4) (ohjelma liitteessä 5).

Tilaisuuteen osallistui 16 henkeä ja lisäksi mukana oli viisi tilaisuuden vetäjää. Lisäksi muutama henkilö osallistui aamupäivän puheenvuoroihin Teams-yhteyden kautta. Iltapäivän työpajaa ei voitu järjestää Teams:n kautta. Tilaisuuteen oli kutsuttu yli 100 henkilöä; yrittäjiä sekä maataloudesta että muilta sektoreilta, järjestöjen ja liittojen edustajia, tutkijoita ja virkamiehiä. Maatalousyrittäjiä ja vastaavia kutsulistalla oli reilusti yli 40 %, mutta paikalla heitä oli n. neljäsosa.

Osallistujat saateltiin työpajaan hankkeen alustavien tuotosten ja yrittäjäesimerkkien kautta. Jamin koulutusalojohtaja Henna Latvala esitteli lyhyesti Jamin toimintaa ja suunnitelmia Jamin Farmi-videon kera: <https://youtu.be/lbjodE2n4xE>. Luken tutkija ja hankkeen vetäjä Kati Räsänen esitteli hankkeen tavoitteet ja tuotokset lyhyesti. Hankkeessa tuotettuja tulevaisuuskuvia avasi Luken erikoistutkija Vilja Varho.

Yritysesittelyt hoidettiin virtuaaliyhteyksien kautta. Ensiksi viljelijä Juuso Joonas puhui hiiliviljelystä ja sen kannattavuudesta. Viljelijä Kari Alasaaren esitys koski täsmäviljelyä ja digitalisaation hyödyntämistä. Yrittäjä Shahlan Namiq Voihan Vuohi Oy-yrityksestä kertoi yhteistyön monista mahdollisuuksista oman yrityksensä kautta.

Lounaan jälkeen oli vuorossa työpajatyöskentely. Tienviitat-hankkeen aiempien tulosten perusteella oli valikoitu kolme tärkeintä aihetta: Ryhmä 1: Maidon- ja lihantuotanto kehittyvät, Ryhmä 2: Monimuotoiset yhteistyötä tekevät tilat ja Ryhmä 3: Maahan- ja maallennuuttajien tarjoamat mahdollisuudet. Osallistujat saivat valita mieleisensä ryhmän. Kutakin ryhmää veti yksi tilaisuuden järjestäjä (Ryhmä 1: Henna Latvala, Ryhmä 2: Vilja Varho, Ryhmä 3: Marjastiina Teixeira). Lisäksi Luken erikoistutkija Irene Vänninen toimi tilaisuuden päävetäjänä ja kierteli ryhmissä yhdessä Kati Räsäsen kanssa.

Työpajatyöskentelyn menetelmäksi oli valittu backcasting-menetelmä, jossa osallistujat määrittivät ensin aiheelleen konkreettisen tavoitteen tulevaisuudessa. Sen jälkeen pohdittiin askelia siitä takaisin tähän hetkeen: mitä pitää tapahtua, että tavoitteeseen päästään. Askelia tuli pohtia seuraavien osa-alueiden kautta: talous, tekijät, osaaminen, teknologia ja muut.

Lopuksi siirryttiin takaisin yhteiseen tilaan, jossa oli vuorossa yhteenveto ryhmien kesken. Ryhmän kirjuri kertoi muille ryhmille oman ryhmänsä asettaman tavoitteen ja tärkeimmät askeleet tavoitteeseen pääsemiseksi. Irene Vänninen kirjoitti ylös esiin nostettuja asioita kustakin ryhmästä. Lisäksi pohdittiin yhdessä, mitkä ovat tavoitteiden saavuttamisen pullonkaulat, suurimmat esteet ja haasteet. Ryhmien tuottamat hankkeistamishdotukset on tiivistetty tämän yhteenvetöön alle.

Ryhmät tuottivat seuraavat kolme hankkeistamishdotusta:

Maidon- ja lihantuotannon kannattavuuden parantaminen, paikallisesti tuotetun ruoan tunnistaminen ja tuotannon läpinäkyvyyden lisääminen alueellisella yhteistyöllä

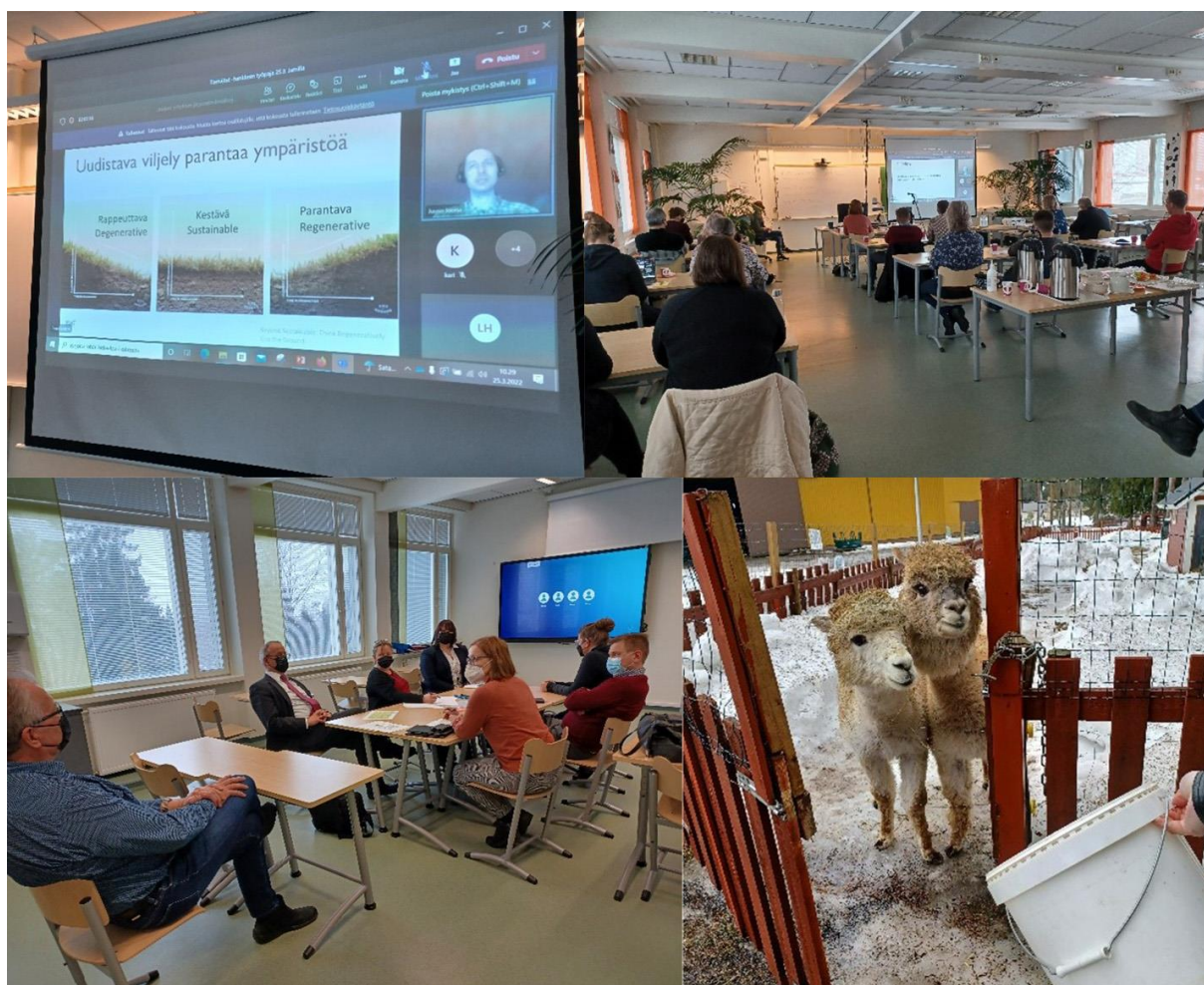
Ryhmän 1 aiheena oli maidon- ja lihantuotanto kehittyvät. Maidon- ja lihantuotannon kehittäminen ja siten tuotannon kannattavuuden parantaminen alueella edellyttää paikallisen ruoan tunnistamista ja tuotannon läpinäkyvyyden lisäämistä. Paikallisesti tuotetun ruoan jatkojalostus, esimerkiksi juustolan ja tilateurastamon perustaminen, sekä myyminen paikallisessa myymälässä parantaa lisäksi maataloustuotannon imagoa. Lapsiin ja nuoriin ulottuva ruokakasvatustyö on tärkeä kytkeä osaksi tuotannon arvoketjua. Kehittämistyötä tehdään paikallisten yrittäjien, toimijoiden ja Jamin yhteishankkeina.

Kiertotaloudella kannattavuutta maaseudun monimuotoisille tiloille energiayhteistyön avulla

Ryhmän 2 teema oli monimuotoiset yhteistyötä tekevät tilat. Ryhmän ehdotuksessa lisätään tilojen omavaraisuutta ja kannattavuutta kehittämällä biokaasun tuotanto- ja hyödyntämismahdollisuuksia alueella. Pyritään ratkaisemaan kannattavuuden esteeksi yleensä muodostuva biomassojen logistiikka. Lähtökohtaisesti haetaan liikennebiokaasun jalostukseen sopivaa, tiloille tilapäisesti siirrettävää konttia, jota hallinnoi osuuskunta, mutta paras ratkaisu valitaan uuden hankkeen tulosten perusteella. Esimerkiksi JTF:stä (oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta) haettavan rahoituksen turvin etsitään teknisiä ja taloudellisia ratkaisuja, selvitetään alueen biomassojen saatavuus ja soveltuvuus, tunnistetaan lupiin ja tukiin liittyviä haasteita sekä lisätään yrittäjien osaamista. Mukana ovat alueen maatalousklusteri ja energiayrityksiä. Myöhemmissä hankkeissa kehitetään arvokomponenttien keräämistä talteen ennen biokaasutusta sekä energiantuotannon laajentamista tiloilla aurinko- ja tuulivoimaan.

Maaseudusta elinvoimaisempi ja kestävämpi maahan -ja maallemuuttajien innovaatioiden ja osaamisen nopeammalla integroinnilla

Ryhmän 3 aiheena oli maahan- ja maallemuuttajien tarjoamat mahdollisuudet. Ryhmän näkemyksen mukaan yritysten valmius kokonaisvaltaisesti kehittää toimintaansa englannin kielellä edesauttaa maahan- ja maallemuuttajien integroitumista yhteiskuntaan. Samalla yhteiskunnan tulee osaltaan mahdollistaa englannin kielellä asioiminen. Lisäksi tulee edesauttaa työpaikkojen löytymistä ja täyttämistä perustuen valmiina olevaan ammattitaitoon eikä vain suomen kielen osaamiseen. Integroinnin tavoitetta voi ryhmän näkemyksen mukaan edistää huolellisesti mallinnetulla mentorointi- ja kotoutumisohjelmalla, avoimella ilmapiirillä sekä alueen brändäämisellä.

Kuva 4. Valokuvia työpajasta 2. Kuva puhujasta ja esitysten kuuntelua, työpajatyöskentelyä ja väliajalla alpakoiden ruokintaa.

3.3. Työpajojen palautteet

3.3.1. Työpajan 1 palaute

Työpajasta 1 saatiin palautetta kahdella tavalla. Työpajan lopuksi järjestettiin Menti-kysely, jonka kysymykset ja vastaukset seuraavassa. Lisäksi saatiin sähköposti yhdeltä osallistujalta, johon vastattiin nopeasti. Kritiikin perusteella pyrittiin myös kehittämään seuraavaa työpajaa.

Mentin kysymykset työpajassa 1

1. Mikä tunne sinulle jäi tilaisuudesta? Vapaa sana.
2. Haluaisitko jatkossakin osallistua vastaaviin työpajoihin? Kyllä/ei.
3. Jos haluat osallistua, niin mikä ajankohta sinulle onnistuisi parhaiten osallistua? Joulukuu/tammikuu/en osaa vielä sanoa.

Mentin vastaukset tiivistetysti työpajasta 1

Mentin kautta tullut kirjallinen vapaa palaute oli positiivista. Työpaja nähtiin innostavana ja mielenkiintoisena. Erilaisten ihmisten kohtaaminen ja keskustelu yhdessä koettiin tärkeäksi. Myös Antti Heikkisen innostuspuheenvuoro sai kiitosta. Paljon kiitosta sai myös, että osallistujat pääsivät tutustumaan Jamin koulutiloihin.

3.3.2. Työpajan 2 palaute

Työpajasta 2 saatiin palautetta kahdella tavalla. Työpajan lopuksi järjestettiin Menti-kysely, jonka kysymykset ja vastaukset seuraavassa. Myös Luken ilmoittautumisen kautta lähetettiin palautekysely, jonka vastaukset löytyvät Menti-vastausten alta. Tätä viimeisintä palautekyselyä ei ollut vielä työpajan 1 aikana.

Mentin kysymykset työpajassa 2

1. Kuvaa 1–3 sanalla vaikutelmiasi työpajasta (sanapilvi)
2. Kuultuasi nyt ryhmätöiden yhteenvedot ja tavoitteet mitä niistä mielestäsi kannattaisi ensi sijassa lähteä edistämään? (pylväsdiagrammi)
3. Minkä huomion, ajatuksen, idean, oivalluksen jne. sait mukaasi tästä työpajasta? (vapaa sana)

Mentin vastaukset tiivistetysti työpajasta 2

Mentin kautta tullut kirjallinen vapaa palaute oli pääosin positiivista. Kuvassa 5 on esitetty kirjallisena palautteena esitetty sanapilvi. Työpajatyöskentely koettiin tärkeäksi ja ideoita tuottavaksi. Osallistujat kokivat, että yhteistyötä on tärkeä tehdä, jotta paikalliset asiat kehittyvät. Toisaalta ajan riittämättömyys koettiin myös haastavaksi: suurien ideoiden edistäminen vie aikaa.

Kuva 5. Työpajan 2 vapaata palautetta osallistujilta.

Ilmoittautumisen kautta lähetetty palautekyselyn vastaukset työpajassa 2

Palaute oli pääosin positiivista. Vastauksia saatiin yhteensä 23. Tilaisuus sai huipun arvosanan 35 %:lta vastanneista. 61 % mielestä tilaisuus sai hyvää tai neutraalia palautetta. 4 % mielestä tilaisuus sai huonon "hymynaaman".

Osallistujat kokivat, että ajatusten vaihto ja ideointi usean erilaisen toimijan kesken asioiden kehittämiseksi ja eteenpäin viemiseksi oli arvokasta ja virkistävää. Keskustelua syntyi runsaasti eri toimijoiden kesken ja erilaisten toimijoiden kohtaaminen nähtiin hyvänä ja eri näkökulmia esiintuovana. Tilaisuuden sisältö oli monipuolinen ja vei kokonaisuutta eteenpäin. Kuten työpajassa 1 osallistujat kokivat Jamin koulutiloissa käynnin, mutta myös kokonaisuudessaan Jamin toiminnan alueella tärkeäksi. Vierailevat puhujat koettiin hyviksi. Yhdessä palautteessa kriittikinä esitettiin, että työpajaohjeet rajasivat toimintaa liikaa, ja ryhmällä olisi ollut enemmän annettavaa.

Osallistujat toivoivat, että tilaisuuden keskustelut eivät jäisi vaan puheen tasolle, vaan ideoita lähdetäisi viemään konkreettiselle tasolle jatkossa.

4. Hankesuunnitelmat

Tienviitat-hanke oli merkittävä Järvisseudun ammatti-instituutille (Jami), joka on alueella yleisesti tunnustettu alkutuotannon kehittäjä. Jamille hanke mahdollisti uusien verkostojen luomisen, uusien hankesuunnitelmien luomisen ja hanketyön edistämisen jatkumisen. Hankkeen tuloksena tuotettiin suoraan useita uusia hankesuunnitelmia (Taulukko 2), joista osa sai rahoituksenkin jo hankkeen aikana. Hankkeen tuloksia hyödynnettiin myös käynnissä olevissa hankkeissa tai niillä oli vaikutusta jatkohankkeiden suunnittelussa (Taulukko 3). Hankesuunnitelmat on yhdistetty alla olevissa taulukoissa tulevaisuuskuvien (katso luku 2.2.) sekä työpajan 2 (katso luku 3.2.) ryhmien hankkeistamishdotuksien mukaisiin teemoihin.

Taulukko 2. Tienviitat-hankkeessa syntyneet uudet hankesuunnitelmat yhdistettynä tulevaisuuskuviin (ks luku 2.2.) sekä työpajan 2 (ks luku 3.2.) ryhmien hankkeistamishdotuksiin.

Yhteys Tienviitat-hankkeeseen	Akronyymi ja koko suunnitelman nimi	Kumppanit ja aikataulu	Rahoituksen suuruus ja rahoittaja tai mistä aiotaan hakea	Lyhyt tavoite	Suunnitelman tilanne
SUUNNITELMA A. Liittyy tulevaisuuskuviin: ympäristö, maito ja liha sekä maatalouden kannattava kysyntä. Liittyy hankkeistamishdotuksiin: ryhmä 1 ja ryhmä 2.	Jamin Farmihanke	Jami, Digipolis, Luke ja Oamk. 2023-2025.	EAKR-rahoitus, Etelä-Pohjanmaan liitto	Jamin opetusmaatilain (maidontuotanto) uudistaminen. Puurakenteisen lypsylehmäpihatton suunnitteleminen ja rakentaminen hiiltä sitovaksi, energiatehokkaaksi ja kasvihuonekaasu-päästöjä vähentävämmäksi. Kehittämisen- ja investointihanke.	Rahoitushaku joulukuun 2022.
SUUNNITELMA B. Liittyy kaikkiin tulevaisuuskuviin sekä hankkeistamishdotuksiin: ryhmä 1 ja 2.	Liikkuvan teurastamon esiselvityshanke	Jami, Seamk ja Luke. 2022-2023.	AKKE-rahoitus, Etelä-Pohjanmaan liitto.	Esiselvityshanke alkutuottajien yhteistyöstä ja toimintaedellytyksistä ympäristöystävälliselle sekä eettiselle liikkuvalla teurastamolle.	Rahoitushaku kevät 2023.
SUUNNITELMA C. Liittyy tulevaisuuskuviin: ympäristö, monimuotoiset tilat, yhteistyö sekä maatalouden kannattava kysyntä.	KOKOHORTTI, Kokonaiskestävä puutarhatuotanto	Jami, Seamk ja Luke. 2023-2025.	Maaseutu-rahasto, ELY-keskus	Alueen puutarhayritysten monipuolistaminen ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen, verkostoituminen, uudet viljelykasvit sekä energiatehokkuus.	Rahoitushaku kevät 2023.
SUUNNITELMA D. Liittyy kaikkiin tulevaisuuskuviin sekä hankkeistamishdotuksiin: ryhmä 1 ja 2.	Biogeneraattori-hanke	Jami, Seamk ja Luke. 2023-2025.	EAKR-rahoitus, JTF, Etelä-Pohjanmaan liitto	Biodieselin valmistamisen pilotointi uudella tekniikalla opetusympäristössä. Mahdollisesti sekä kehittämishanke että investointihanke.	Rahoitushaku kevät 2023.
SUUNNITELMA E. Liittyy tulevaisuuskuvaan yhteistyö sekä hankkeistamishdotuksiin: ryhmä 3.	HUBI25, yhteisöllinen etätyötila ja studiopalvelut	Jami, JPYP Oy, Seinäjoen Maakuntakorkeakoulu ja Leader Aisapari. 1.9.2022-30.8.2023.	145 000 €, AKKE-rahoitus, Etelä-Pohjanmaan liitto	Yhteisömanagerijohtoisen etätyötilan perustaminen ja studiopalvelujen suunnittelu alueen työntekijöille, yrittäjille ja opiskelijoille.	Käynnissä
SUUNNITELMA F. Liittyy tulevaisuuskuviin: ympäristö, maito ja liha sekä maatalouden kannattava kysyntä. Liittyy hankkeistamishdotuksiin: ryhmä 1 ja 2.	Vihreä Pilotti, Grön Pilot	Jami, Vuoksi ja Yrkesakademin i Osterbotten 16.12.2021-31.12.2023.	103 500 €, Opetushallitus	Integroidaan kestävä kehityksen ideologia konkreettisemmaksi osaksi luonnonvara-alan toisen asteen koulutusta koostamalla tietoa hiilineutraalista alkutuotannosta sekä kestävästä ruoka- ja ympäristökasvatuksesta.	Käynnissä
SUUNNITELMA G. Liittyy tulevaisuuskuvaan: ympäristö	Two Countries-One environment	Jami ja Rápina Aikanduskool. 1.3.2022-1.1.2023.	30 000 €, Opetushallitus	Ympäristön huolehtimisesta opettavien opettajien tutustuminen toisiinsa, yhteisen osaamisen tavoitteiden asettaminen opetuksen osalta ja kolmannen osapuolen etsiminen virtuaaliopetuksen käynnistämiseen liittyvälle jatkohankkeelle.	Käynnissä

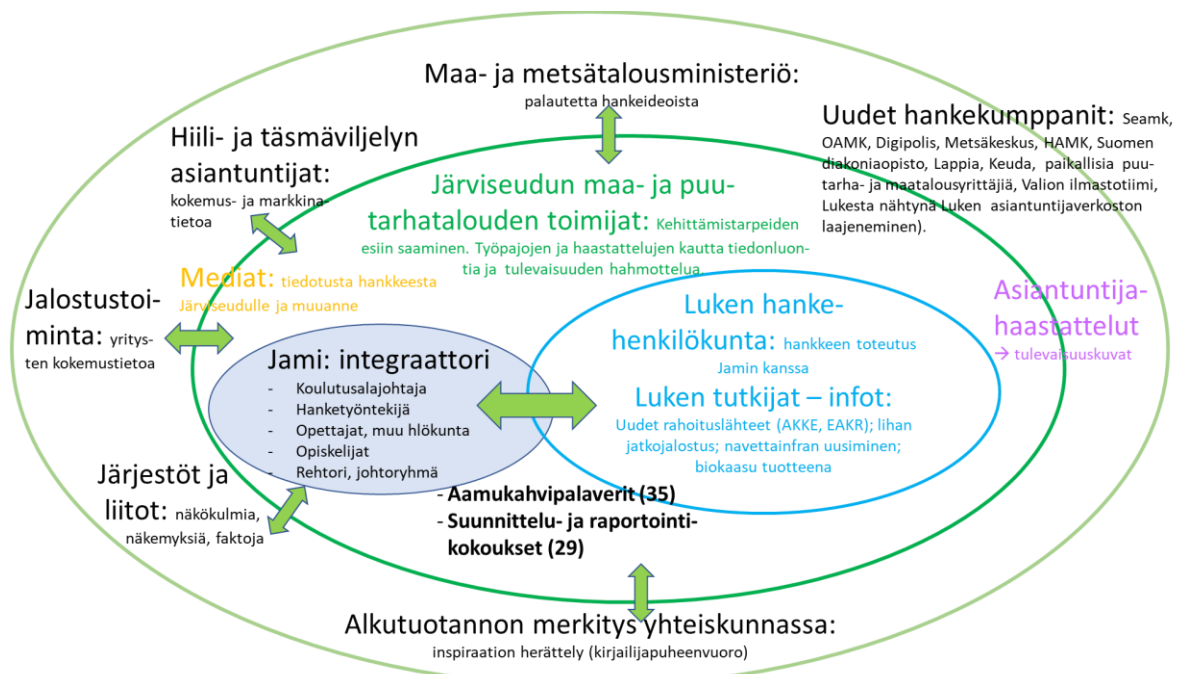
Taulukko 3. Hankesuunnitelmat, joita ei ideoitu Tienviitat-hankkeessa, mutta joissa hyödynnettiin samoja verkostoja ja joita asemoitiin ja perusteltiin Tienviitat-hankkeessa tuotetuilla tulevaisuuskuvilla ja hanketeemoilla.

Yhteys Tienviitat-hankeeseen	Akronyymi ja koko suunnitelman nimi	Kumppanit ja aikataulu	Rahoituksen suuruus ja rahoittaja tai mistä aiotaan hakea	Lyhyt tavoite	Suunnitelman tilanne
SUUNNITELMA A. Liittyy tulevaisuuskuviin: monimuotoiset tilat ja maatalouden kannattava kysyntä.	Laatuhumala - Suomalainen laatuhumala viljelyyn ja käyttöön	Jami, Luke, Keuda ja Lappia. 1.4.2022–31.12.2024	190 900 €, OLVI-säätiö ja LUKE	Selvitetään suomalaisen humalaraaka-aineen laadun päätekijät ja humalan tuotantoketjun hyvät käytänteet edistään suomalaisen humalasadon huippulaatua, viljelyalan kasvua, viljelyn kannattavuutta ja tuottajien valmiuksia pystyä vastaamaan panimoiden tarpeisiin.	Käynnissä
SUUNNITELMA B. Liittyy tulevaisuuskuviin: monimuotoiset tilat ja maatalouden kannattava kysyntä.	Hop Up – kotimaisen humalantuotannon käynnistäminen	Jami, Luke ja Lappia. 1.4.2020–31.12.2022	109 965 €, Lapin ELY-keskus, Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, Maiju ja Yrjö Rikalan puutarhasäätiö.	Tuotetaan viljelytekniistä tietoa humalankäpyjen tuottamisesta Suomessa, hoidetaan humalatarhaa ja kerätään viljelytietoa ja -kokemuksia sekä tutkitaan saatua kypysatoa. Levitetään tietoa hankeverkostossa ja kehitetään paikallista viljelyneuvontaa.	Käynnissä
SUUNNITELMA C. Liittyy hankkeistamishdotuksiin: ryhmä 3.	Opiskelijan äänellä, sosiaalisesti kestävä ammatillinen koulutus	Suomen Diakonia-opisto koordinoi, 17 ammatillisen koulutuksen järjestäjän (mukaanlukien Jami) laaja verkostohanke. 1.1.2023–30.4.2025	2 057 824 € Opetushallitus	Kehitetään uudenlaisia ja innovatiivisia malleja opiskelijoiden osallisuuden sekä osaamisidentiteetin, toimintakyvyn ja arjentaitojen vahvistamiseen. Lisäksi kehitetään erilaisiin oppimisympäristöihin osallisuutta ja hyvinvointia tukevaa toimintaa, hyvinvointityön osaamista ja toimintakulttuurin johtamista.	Jätetty rahoitushakuun 1.11.2022.
SUUNNITELMA D. Liittyy hankkeistamishdotuksiin: ryhmä 3.			AKKE-rahoitus, Etelä-Pohjanmaan liitto	Ulkomaalaisen työvoiman (ml. opiskelijat) rekrytoiminen ja kotoutumisen vahvistaminen.	Suunnittelu alussa

5. Yhteistyö- ja kehittämismalli johti tuloksiin

5.1. Tienviitat loi ja vahvasti toimijoiden suhdettä omaa ja tuki heidän sosiaalista oppimistaan

Tienviitat -hankkeessa toteutetun yhteistyö- ja verkostoitumismallin ytimessä oli Jamin ja Luken välinen tiivis vuorovaikutus, joka jatkui 1–2 viikon välein koko hankkeen ajan (kuva 6). Jamin ja Luken edustajien muodostama hankeydinryhmä kokoontui etänä pidettyihin suunnittelu- ja raportointipalavereihin yhteensä 35 kertaa. Aamukahvipalaverit, joita pidettiin 29 kertaa, olivat ydinryhmän kokouksia laajempia täydennettynä muilla Luken tai Jamin tai muiden organisaatioiden asiantuntijoilla. Nekin pidettiin etäkokouksina, joista tuli toimivaa rutiinia covid-pandemian osuessa juuri hankkeen toteutusvuosiin.

Kuva 6. Tienviitat-hankkeessa toteutettu yhteistyö- ja verkostoitumistoiminta eri toimijatahojen kesken.

Tiivis vuorovaikutus rakensi luottamusta Jamin ja Luken edustajien välille ja hitsasi heidän toimintatapaansa yhteen hanketta hyvin palvelevaksi **sosiaaliseksi suhdettä omaaksi**. Sosiaaliset ryhmät toimivat tehokkaasti silloin, kun ryhmien jäsenillä on hyvin toimivat keskinäiset suhteet, ainakin osittain jaetut identiteetit, ymmärrys, normit, arvot, luottamus ja vastavuoroisuus. Suhdettä omaa muuttuu sittemmin **inhimilliseksi pääomaksi**, kun yhteistyöhön osallistuvat tahot oppivat toisiltaan (Schuller & Theisens, 2010).

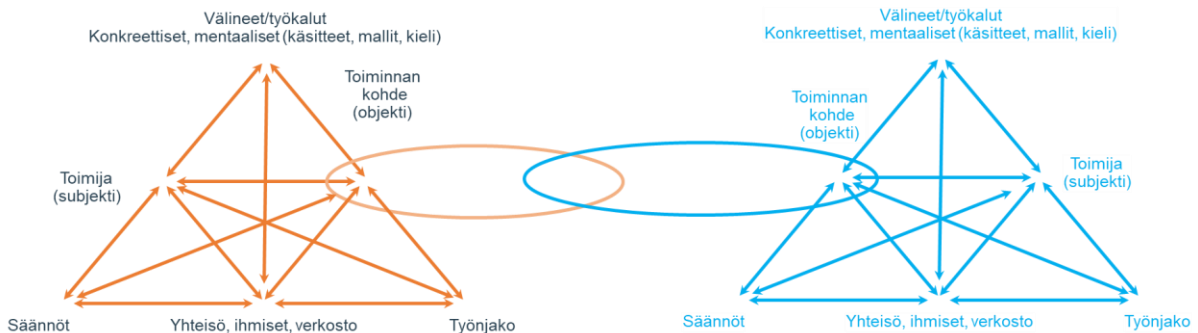
Ydinryhmän lisäksi inhimillistä pääomaa toivat Järvisseudulle ja Jamille Luken asiantuntijat, jotka pitivät aamukahvipalaverissa tietoiskuja eri aiheista.

Jami toimi kontaktipintana Järvisseudun alueen luonnonvara-alan yrittäjiin, kehittäjiin, neuvojiin, virkamiehiin, järjestöihin, yhdistyksiin jne. Luken toimijat laajaperäisine erikoisosaamisineen täydensivät Jamin kontaktietsintöjä omien verkostojensa avulla etsittäessä haastateltavia

tulevaisuuskuvien luomista varten ja asiantuntijoita työpajojen yhteydessä pidettyjä yritystoiminnan esittelyjä varten. Jami huolehti myös mediasuhteista Järviseudun alueella.

5.2. Jamin ja Luken jaettu yhteinen toiminnan kohde rakentui suhdapäömälle ja luottamukselle

Luken ja Jamin vastavuoroisuus ja yhteistyö rakentui **jaetun yhteisen toiminnan kohteen** varaan. Jaettu yhteisen toiminnan kohde on visualisoitu kuvassa 7. Tienviitat-hankkeessa Jamin ja Luken toiminnan kohteet leikkasivat osittain toisiaan ja menivät päällekkäin. Luke siirsi Jamielle hanke- ja kehittämistoiminnan osaamistaan. Jami puolestaan tarjosi Lukelle uuden ikkunan alkutuotannon kehittämiseen alueella, jossa Luken toiminta ei ole tähän mennessä ollut kovinkaan näkyvää. Hanke- ja kehittämistoiminnan edistämisestä tuli Tienviitat-hankkeen aikana Jamin ja Luken jaettu yhteisen toiminnan kohde (ellipsien leikkauskohta keskellä). Kolmioiden toimijoina (subjektina) on koko Jami kollektiivina. Lukessa subjekti on myös kollektiivinen ja hyvin heterogeeninen kuten oli Luken ydinryhmä Tienviitat-hankkeessakin.

Kuva 7. Jami ja Luke kuvattuina toimintajärjestelminä.

Sekä Jami että Luke voidaan nähdä toimintajärjestelminä (Kuva 7), jotka Yrjö Engeströmin (1987) luoman käsitteen mukaisesti sisältävät aina toiminnan kohteen lisäksi viisi muuta komponenttia: subjektin, työkalut, säännöt, yhteisön ja työnjaon. Toiminnan kohde perustelee toiminnan ja sen rakenteen: se selittää, miksi jokin toiminta on olemassa. Miksi Jami on olemassa opetuslaitoksena ja miksi Luke on olemassa tutkimuslaitoksena; mikä on se toiminnan kohde, joka perustelee näiden organisaatioiden olemassaolon? Toimintajärjestelminä Luken ja Jamin kunkin nimetyn pisteen sisällöt kuvassa 7 ovat erilaisia, jos niitä ryhdyttäisiin avaamaan yksityiskohdiltaan.

Tapaustutkimuksena Luken ja Jamin välinen yhteistyömalli on kiinnostava siksi, että liikkeelle lähdettiin melko tyhjältä pöydältä mitä tulee näiden organisaatioiden väliseen vuorovaikutukseen. Hankkeen aikana organisaatioiden välille kehittyi tiivis ja hedelmällinen yhteistyö, joka henkilökohtaisten suhteiden tasolta eteni muutoksiksi myös organisaatiotasolle erityisesti Jamiin tavoitteena Järviseudun alkutuotannon kehittäminen. Tässä yhteistyössä Jami kurotti pitkälle nykyisen toiminnan kohteensa ulkopuolelle tavoitellen entistä selkeämpää ja vahvempaa roolia alueensa alkutuotannon kehittäjänä eikä pelkästään luonnonvara-alan koulutuslaitoksena. Hankkeessa syntynyt suhdapäöma alkoi muuttua Jamin inhimilliseksi pääomaksi, joka on kehityksen moottori. Jamin muutos alkoi jo hankkeen aikana heijastua muihinkin alueen toimijaorganisaatioihin. Hankkeisiin osallistumisen ja niiden käynnistämisen kautta Järviseutu on nyt linkittynyt paljon vahvemmin alueen ulkopuolisten kehittäjätahojen kanssa kuin aikaisemmin.

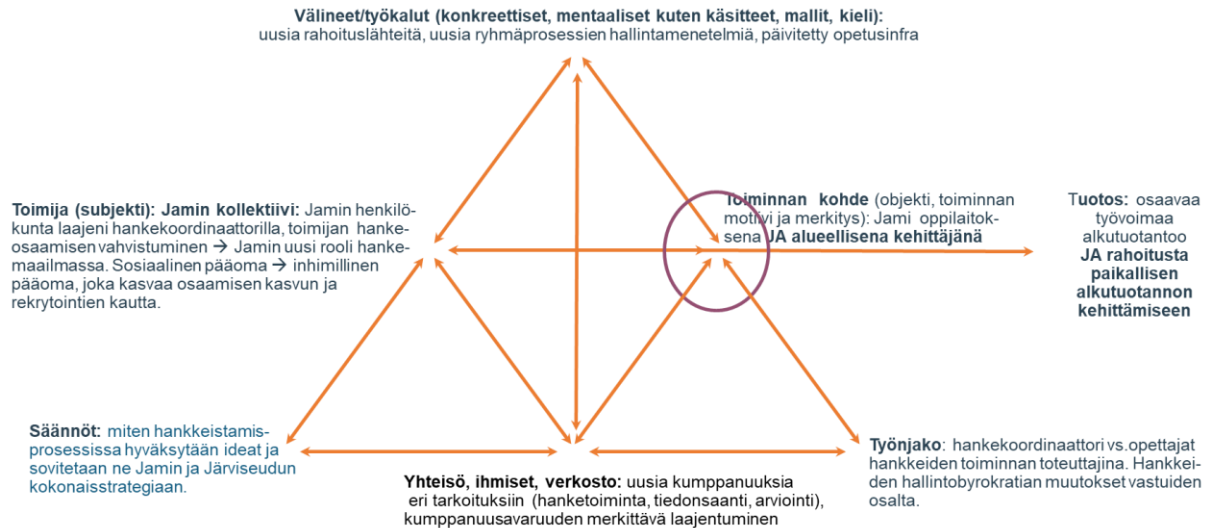
Jaettua yhteistä kohdetta muotoiltiin ennen kaikkea Tienviitat-hankkeen ydinryhmässä, johon kuului viisi jäsentä (Kuva 8). Ryhmän jäsenten osaamisalueet ulottuivat tulevaisuuden- ja kesätyystutkimuksesta muutosjohtamiseen, maatalousteknologioihin ja luonnonvara-alan koulutuksen asiantuntemukseen. Jaettua yhteistä kohdetta rikastettiin ja edelleen muotoiltiin sidosryhmien kanssa työpajoissa ja aamukahvipalavereissa.

Kuva 8. Tienviitat-hankkeen ydinryhmä. Jamin edustajat Henna Latvala ja Marjastiina Teixeira oikealla. Luken edustajat vasemmalta Kati Räsänen, Irene Vänninen ja Vilja Varho. Kuva: Minna Saloranta, Loistavaa.

Tavoiteltaessa ammattimaisempaa, tehokkaampaa otetta hanketoimintaan kaikissa Jamin toimintajärjestelmän komponenteissa tapahtui muutoksia, jotka edistävät tuota kokonaistavoitetta (kuva 9). Tämä viittaa siihen, että jopa Jamin toiminnan kohde eli objekti saattoi muuttua: Jami perustelee nyt olemassaoloaan uusin perustein. Tämä on tällä hetkellä vielä hypoteesi, koska hankkeessa ei voitu tehdä kummankaan organisaation syvällistä toimintajärjestelmän analyysiä. Jamin muuttumisen näkyminen Järviseudun luonnonvara-alan elinkeinoissa kertoo aikanaan, miten suuresta muutoksesta itse asiassa on kysymys.

Kun Jami muuttui, Luke sai uuden ikkunan alkutuotannon kehittämiseen Jamin kautta.

Kuva 9. Jamin toimintajärjestelmässä tapahtuneet muutokset Tienviitat-hankkeen myötä vaikutuksella. Toiminnan kohteeseen tuli uusi kerros: Jami sai sysäyksen profiloitua Järvisseudun alkutuotannon toimijoiden silmissä entistä varteenotettavampana kehittäjänä ja tieto- ja hankeintegraattorina.

5.3. Muutos jamilaisten silmin nähtynä

Jamilaisten näkökulmasta Tienviitat-hankkeen keskeisimmät tulokset olivat Jamin osaamisen kasvaminen, uusien roolien luominen ja sisäisen työnjaon selkeyttäminen, yhteistyöverkoston ja uuden toimintamallin syntyminen sekä hankesuunnitelmien muuttuminen käytännön toimiksi.

Hankkeen tuloksena Jamin rooli vihreää siirtymistä tukevana oppilaitoksena on vahvistunut osaamisen kasvamisen ansiosta. Hankkeessa kootut infomateriaalit sekä asiantuntijoiden ja tulevaisuustyöpajojen pohjalta muotoutuneet tulevaisuuskuva edistävät Jamin muutosta toimijaksi, joka tekee työtä ekologisesti kestävä talouden ja kasvun hyväksi perustuen luonnonvarojen kokonaiskestävään käyttöön. Vihreän siirtymän konkreettinen toimintaesimerkki Jamissa on Tienviitat-hankkeen tuella valmisteltu Jamin Farmi: opetusnavetta-hankekokonaisuus, joka tarkoittaa puurakenteista, energiatehokasta hiiltä sitovaa opetusnavetta sekä kestävyysstrategian ja kiertotalousratkaisun mukaista julkista pilotti-investointia.

Tienviitat-hankkeen tuloksena Jamissa luotiin uusia rooleja ja selkeytettiin kehittämis- ja hanketoiminnan työnjakoa. Hankkeen aikana Jami rekrytoi hanketyöntekijän, joka yhdessä koulutuslajohtajan, rehtorin ja johtoryhmän sitouttamisen myötä vei selkeitä Tienviitat-tulevaisuusteemojen mukaisia hankeideoita eteenpäin sekä kartoitti tarvittavia asiantuntijoita yhteistyöverkostoja hyödyntäen. Toimintamallin kokeilun myötä Jamiin resursoitiin hankkeen jälkeistä aikaa varten hankekoordinaattori.

Uudessa toimintamallissa Jamin eri yksiköiden toimipisteiden toimijoita osallistetaan entistä enemmän hankesuunnitteluun. Sen lisäksi opiskelijoita osallistetaan erityisesti opiskelumateriaalin luomiseen. Roolien selkeyttämisen myötä opettajat ja henkilökunta tuovat ammattiosaamista ideointiin huomioiden opetuksen ja opetusympäristön tarpeet. Kehittämis- ja opetustoiminnan prosesseissa tarvittavaa roolitusta on kehitetty myös yhdessä verkoston kanssa.

Jamin hanke- ja kehittämistoiminnan hallinnointi ja koordinointi selkeytyi ja siihen tuli rutiinia ja uutta työnjakoa hankekoordinaattorin palkkaamisen kautta. Hankkeet hallitukselle perustellee yksikön valmistelija.

Jamin osaamisen kasvaminen Tienviitat-hankkeen myötä näkyy myös opetustyössä ja sen kehittämiskohteissa sekä hanketyössä muuallakin kuin luonnonvara-alalla. Tienviitat-hankkeessa laajentunutta asiantuntijaverkostoa voidaan hyödyntää Jamin kaikessa kehittämissä. Hankevalmistelun ja -hallinnoinnin prosessien vahvistamisen ja sopimuskäytänteiden uudistamisen myötä ovat laajentuneet myös mahdolliset hankerahoituslähteet Luken rinnalla oppien. Hankkeen myötä osaamisen kehittämisen tarpeet tunnustetaan Jamissa nyt paremmin osana laajempia kokonaisuuksia. Tämä mahdollistaa myös osaamisen kehittämisen koulutuksen järjestäjänä, kun tulevaisuuden koulutustarpeet ovat selkiytyneet hankkeen myötä entistä paremmin. Tällöin koulutuksen uudistaminen lisää osaamista myös uusien rekrytointien kautta.

Luke on hankkeen myötä saanut Jamista uuden yhteistyökumppanin ja hankepartnerin. Hankkeen myötä Jami on voinut siirtää ja kehittää myös omaa valmiina olevaa osaamistaan Luonnonvarakeskukselle, alkutuottajille ja sidosryhmille. Verkostokumppaneiden ja sidosryhmien osaaminen on hyötynyt Jamin hyvästä alueellisen alkutuotannon ja työelämäverkoston tuntemuksesta ja kontakteista. Kumppaneiden oma toiminta hyötyy myös siitä, että Jamissa on käytännönläheiset opetusympäristöt kuten puutarha ja opetusmaatila, joita voidaan hyödyntää yhteisen koe-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan toteuttamisympäristöinä. Hankkeistamisella kaikkien osapuolien osaamista voidaan jatkossakin kasvattaa tehokkaasti.

Tienviitat-hankkeen tuloksena Jamille syntyi myös uusi verkostoitumisen toimintamalli. Uudessa toimintamallissa asiantuntijoita kysellään yhteistyökumppaneiden verkostoista, jolloin yhteinen hankesuunnittelu käynnistyy. Tienviitat-hankkeessa käytetyt kanavat, alustat (esim. Teams-tiimialusta) ja työkalut ovat olemassa valmiina. Toimintamallissa ideoita jalostetaan ammattiosaamisen, opetuksen, työelämän, TKI-tarpeiden ja maakunnallisen rahoituksen näkökulmista. Tiiviin yhteistyön myötä Tienviitat-hankkeessa yhdessä Luken kanssa Jami on tuonut hankeideoita rohkeasti esille omassa organisaatiossaan. Tässä yhteydessä on käyty yhdessä rakentavaa keskustelua hankeideoista ja niiden käytäntöön viemisestä. Prosessi jatkuu Tienviitat-hankkeen jälkeen Jamiin palkatun hankekoordinaattorin tuella ja henkilökunnan osallistamisella hanketyöhön selkeytetyn työnjaon ja päivitetyn osaamisen mukaisesti. Tienviitat-hankkeen rohkaisemana on luotu hankeideoita varten konsultointiyhteydet aina maa- ja metsätalousministeriöön asti.

Tienviitat-hankkeen tuloksena Jamin yhteistyöverkosto on kasvanut ja kumppaneiden, alkutuottajien ja sidosryhmien yhteydenpito tiivistynyt mm. työpajojen myötä. Verkoston luominen mahdollistaa sen, että jatkossa alueen tarpeiden kuuleminen on helpompaa. Yhteisten hankkeiden suunnitteluun löytyy nyt ja tulevaisuudessa valmis verkosto, josta löytyy myös laajemmin eri aloihin liittyviä asiantuntijoita. Yhteistyöverkoston kautta Jami voi siirtää ammattityökentältä tärkeää tietoa TKI-alustoille. Verkoston myötä mahdollistuvat myös hankeideat, jotka eivät ole lähtöisin Jamin omasta organisaatiosta, mutta joihin Jamilla voi olla suuri intressi ja asiantuntijuus tarttua. Tienviitat-hankkeen myötä myös Jamin opiskelijoiden verkostot ovat kasvanut.

Tienviitat-hankkeen tuloksena Jamin hankesuunnitelmat muuttuvat käytännön toimiksi. Hankkeen pohjalta on valmisteltu useita uusia hankekokonaisuuksia rahoitushakuihin, esim. navettainfran rakentaminen, kasvihuoneen opetusympäristön kehittäminen, yhteisöllisen etätyötilan sekä studiopalvelujen kehittäminen (taulukot 2 ja 3 edellä). Yhteistyötä on tehty monialaisesti eri Jamin yksiköiden välillä käyttämällä mallina Tienviitat-hankkeen monialaisia tulevaisuustyöpajoja.

6. Hankkeen vaikutukset

6.1. Vaikutuksia tunnistettiin jo hankkeen aikana

Tienviitat-hankkeen toimenpiteet ja tulokset on esitetty tiivistetysti taulukoissa 4 ja 5. Taulukoissa näkyvät myös indikaattorit, joilla hankkeen onnistumista voitiin mitata, sekä oletukset liittyen hankkeen pitemmän ajan vaikutuksiin.

Hanke pääsi vauhtiin vasta vuoden 2021 alussa, mutta toteutui sen jälkeen suunnitelmien mukaan jatkoajan (vuosi lisäaikaa) ja rahoitusmuutosten (Jamin osuus yhteensä 13 000 euroa alkuperäisen 9000 euron sijaan) myötä. Hanke on toteutunut hyvin ja suunnitellusti. Toimenpiteet toteutettiin suunnitelman mukaisesti. Tuloksia saatiin odotusten mukaisesti, mutta Jamin sisäinen ja sidosryhmäyhteistyötä koskeva muutos oli voimakkaampi kuin mitä hankkeen alussa osattiin ennakoida. Vaikutuksia oli sen ansiosta nähtävissä jo hankeaikana.

Hankkeen myötä Jamin vahvistunut hanketoiminnan osaamis- ja asiantuntijuspohja, joka on kohdistettu alueen alkutuotannon kehittämiseen, tulee vaikuttamaan positiivisesti kehittämissuunnitelman saamiseen alueelle sekä Jamin tarjoaman koulutuksen fokuointiin ja sisältöön. Jami kehittää itseään entistä pontevammin alkutuotannon vihreää siirtymää tukevaksi toimijaksi. Jami pystyy vastaamaan tulevaisuuden työelämän tarpeisiin tehokkaammin ja ennakoiden tarpeita laajemmasta yhteiskunnallisesta kokonaisnäkökulmasta.

Jamin osaamisen kasvun, sisäisen toiminnan uudistumisen ja sidosryhmäroolin vahvistumisen kautta hankkeen vaikutukset ovat osin nähtävissä jo nyt ja niiden odotetaan voimistuvan jatkossa hankkeen jälkeen. Jamin uusi ote hanketyöskentelyyn oli tärkeä muutoksen varmistaja: hankekoordinaattorin vuoden pestin aikana nähdään, millä tavalla koordinaattorin työ jännevöittää Jamin hanketoimintaa, jolloin päästään eroon hanketoiminnasta oman toimen ohella eikä hanketoiminnan sirpaleisuus kuormita henkilökuntaa entiseen tapaan. Jamista on jo nyt tullut aktiivinen toimija hankemaailmaan sen sijaan, että Jami menisi vain mukaan muiden tahojen käynnistämiin hankkeisiin pienillä osuuksilla. Jami kehittää itseään luonnonvara-alan opetuslaitoksena ja kehittäjänä ja sen myötä oletetaan kehittyvän Järviseudun alkutuotannonkin.

Uuden yhteistyö- ja verkostomallin ansiosta alueen tarpeiden kuuleminen on Jamille helpompaa ja kehittämistyö kohdistuu oikeisiin asioihin. Hankkeen myötä vahvistunut ja osin kokonaan syntynyt verkosto ja sen asiantuntemus mahdollistaa aivan uusiakin hankeideoita. Tämä näkyy nyt jo työn alla olevissa hankehauissa liittyen mm. kasvihuonetuotannon kehittämiseen. Hankkeessa toteutetut työpajat, asiantuntijaluennot ja seminaarit toimivat jatkossakin toimintamallina laajan verkoston osallistamiseen ja alueellisten kehittämiskysymysten ratkomiseen. Toimintamallin perusteella tavoitteita rohjetaan jatkossa asettaa vahvemmin EU-tasoisesti, jolloin ne samalla vastaavat myös Etelä-Pohjanmaan Älykkään erikoistumisen strategiaan.

Jamin sisäisten rooli- ja tehtäväjakojen ansiosta uudet hankkeet ovat paremmin linjassa Jamin strategian ja yksiköiden toimintasuunnitelmien kanssa. Jamin kehitys on jatkuvaa ja hyvin kohdennettua. Tämä näkyy jo nyt mm. navettainfran kehittämissuunnitelmana ja opiskelijoiden saamisena mukaan hankkeen seminaareihin ja tuotoksiin. Jamin luonnonvarayksikön uudistettu yhteistyö- ja verkostoitumismalli toimi jo hankkeen aikana esimerkkinä myös alueen muille organisaatioille, jotka harjoittavat kehittämistoimintaa.

Myös verkostokumppaneiden kuten Luken osaaminen ja verkostoituminen Järviseudun alkutuotannon kanssa kasvaa Jami-kontaktien ja Jamin hanke-toimintaosaamisen myötä, sillä

Jamilla on hyvä alueellinen ja työelämäverkostojen tuntemus ja suorat kontaktit alkutuotannon kohderyhmiin. Tämä vaikutus näkyy sekin jo työn alla olevissa hankehakemuksissa.

Hanke toimii monistettavana esimerkkinä siitä, kuinka yksittäisen maantieteellisen alueen maatalouden ja puutarha-alan elinkeinoelämää, yrityksiä, koulutusta ja tutkimusta hyödyttävä yhteistyö- ja kehittämismalli saadaan rakennettua.

Jamin muuttumisen merkitys Järviseudun alkutuotannolle tulee näkyviin ajan myötä, kun Jami ideoi, hakee ja saa rahaa uudenlaiseen toimintaansa, jossa yhdistyvät opetus- ja kehittämistyö alueen maa- ja puutarhatalouden tulevaisuuden hyväksi. Se, että Jami verkostoitui useiden uusien hankekumppaneiden kanssa jo Tienviitat -hankkeen aikana, on lupaava merkki siitä, että Jami ottaa uudistuneen roolinsa tosissaan ja valitsee jatkossa aikaisempaa päämäärätietoisemmin ne hankkeet, joihin se lähtee mukaan ja joita se itse enenevässä määrin käynnistää alueen alkutuotannon kehittämiseksi.

Hankkeen yhteenvedon ja vaikutusten analyysin perusteella voidaan todeta, että hankkeen erityistavoitteet ovat toteutuneet:

1. Syntyi yhteistyömalli Järviseudun yrityksiä ja niitä palvelevia koulutus- ja tutkimuslaitoksia varten maa- ja puutarhatalouden kehittämiseksi.

2. Jamin opetusympäristö sai sysäyksen kehittyä sellaiseksi, että se palvelee alueen alkutuotantoelinkeinoja entistä paremmin ja tarkennetummin.

3. Luken alueellinen läsnäolo Järviseudulla on vahvistunut ja edistää jatkossa Jamin opetusympäristön kytkeytymistä osaksi luonnonvara-alan tutkimusta.

Erityistavoitteiden toteutuminen ja Jamin tekemät uudet satsaukset hanketoimintaan edistävät hankkeen jälkeen yleistavoitteen toteutumista. Hankkeessa muodostuva tieto ja yhteistyö- ja toimintamallit tukevat Järviseudulla alkutuotannon elinkeinojen suunnittelua ja tulevaisuuden arviointia niin, että Järviseutu säilyy rakennekehityksestä huolimatta vahvana ruuantuotantoalueena ja maa- ja puutarhatalous alueen talouden selkärankana. Hankkeen yleistavoitteen mukaisesti Järviseudun maa- ja puutarhataloudella on nyt yhdessä hahmoteltu tulevaisuuden suunta, joka rakentuu ja vahvistuu monitoimijaisella yhteistyöllä Jamin toimiessa keskeisenä alueellisena tieto- ja hankeintegraattorina.

Taulukko 4. Yhteenveto Tienviitat-hankkeen toimenpiteistä ja niiden toteutumisesta.

Intervention logiikka: toimenpiteet	Indikaattorit	Toteutumat	Oletukset, jotka vaikuttavat toteutumiseen
<p>1 Tehdään tulevaisuudentutkimusta (haastattelut, kirjallisuustutkimus, aivoriihet työpajoissa)</p> <p>2. Tehdään elinkeinojen, opetuksen ja tutkimuksen alueellisten tarpeiden kehittämisanalyysi.</p> <p>3. Työskennellään tiiviissä yhteistyössä Luken ja Jamin välillä.</p> <p>4. Hyödynnetään toteutuksessa kansallista, alueellista ja paikallista tietoa ja asiantunte- musta sekä kokemustietoa.</p>	<p>1. Haastateltujen määrä ja roolit; kirjallisuustutkimusten tulokset, työpajat ja niistä nousseiden ideoiden määrä ja hyödyntäminen.</p> <p>2. Kehittämisanalyysin johtopäätökset.</p> <p>3. Yhteistyömuotojen konkreettinen kuvaus.</p> <p>4. Mukana olleet erityyppiset asiantuntijat ja heidän roolinsa hankkeen toteutuksessa.</p>	<p>1. Haastateltiin 13 toimijaa (alueen toimijat, koulutusalan asiantuntijat, maatalousalan tutkijat). Järjestettiin 2 työpajaa, joihin osallistui yhteensä 26 ja 16 toimijaa ja lisäksi 5 järjestäjä hankkeesta.</p> <p>2. Kehittämisanalyysin johtopäätökset on esitetty loppuraportissa.</p> <p>3. ja 4. Tuotettiin asiantuntijoiden toimesta tietoiskuja (4 kpl) Jamille Järviseudun kehittämiseksi relevanteista aiheista. Pidettiin 29 kpl suunnittelu- ja raportointikokouksia hankkeen viiden päätoimijan kesken sekä 35 kpl aamukahvipalavereita Luken tutkijoiden ja Jamin opettajien kesken valituista teemoista ja hankkeprosessista tiedottamiseksi. Kuusi yrittäjää tai muuta asiantuntijaa kertoi toiminnastaan työpajojen osallistujille.</p>	<p>Toimenpiteiden järkevyys tulee lopullisesti testattua hankkeen jälkeen, kun hankkeessa tuotetun ja testatun yhteistyömallin toteutusta jatketaan. Hankkeen aikana saatu hankerahoitus uusia hankkeita varten ja Luken ja Jamin välille syntynyt tiivis yhteistyökuvio viittaavat kuitenkin siihen, että toimenpiteet olivat oikeansuuntaiset.</p>

Taulukko 5. Tienviitat-hankkeen tuotokset ja tulokset toteutumiseen.

Intervention logiikka tuotokset/tulokset	Indikaattorit	Toteutumat	Oletukset, jotka vaikuttavat toteutumiseen
<p>1. Skenaariot, esitykset ja suositukset alueen alkutuotannon ja sen koulutuksen ja tutkimuksen profiloitumisesta tulevaisuudessa.</p> <p>2. Alueen alkutuotannon ominais- luonnetta hyvin palvelevat hanke- ja investointiesitykset.</p> <p>3. Läpiviety hanke, joka parantaa alueen toimijoiden ja heidän sidosryhmiensä laadullista ja toiminnallista yhteistyötä.</p>	<p>1. Skenaarioita, esityksiä ja suosituksia tuotettu.</p> <p>2. Hanke- ja investointiesityksiä ideoitu ja lähetetty hakuihin.</p> <p>3. Hanke toteutettu niin, että samalla muodostuu Luken, Jamin ja Järvi-seudun alkutuotannon toimijoiden välinen yhteistyö- ja verkostoitumismalli.</p>	<p>1. Raportit skenaariotyöstä (sisältäen 5 kpl vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia) ja yhteisistä työpajoista (joissa kehiteltiin 3 kpl hankkeistamisedotuksia) on liitetty osaksi loppuraporttia.</p> <p>2. Uusia hankeideoita tuotettiin 11 kpl, rahoitus on saatu neljälle hankkeelle, rahoitus on haussa yhdelle hankkeelle ja viisi hakemusta on työn alla.</p> <p>3. Hanke on viety loppuun ja toteutuksen myötä syntynyt yhteistyö- ja verkostoitumismalli on kuvattu (loppuraportti ja- seminaari). Mallia hyödynnetään jo Järvisiidun alkutuotantoa palvelevien kehittämishankehakemusten teossa.</p> <p>4. Hankkeiden generointiin keskittyvä uusi asiantuntijarooli on vahvistettu vuodeksi eteenpäin Jamissa.</p> <p>5. Hanke on kasvattanut monin tavoin Jamin osaamista: on selkeytetty henkilökunnan, johtoryhmän, hallituksen ja valmistelijoiden rooleja ja työnjakoa hankkeiden valmistelussa, hyväksymisessä ja toteuttamisessa sekä tunnistettu henkilökunnan osaamisen kehittämiskohteet hanketoiminnan hallinnossa, koordinoinnissa ja raportoinnissa.</p>	<p>Tuotoksista ja tuloksista on tiedotettava alueen toimijoille heidän omalla kielellään ja otettava heidät mukaan arvioimaan niiden merkitystä. Tämä toteutetaan ensiksi hankkeen loppuseminaarissa. Sen jälkeen asiasta tuotetaan yleistajuinen lyhyt esitys Jamin sivuille, jonne viedään myös loppuseminaarin nauhoitus kaikkien kiinnostuneiden saataville.</p> <p>Hankegeneroinnin uuden asiantuntijaroolin ja Jamin parantuneen verkostoitumis- ja hanketoimintaosaamisen ansiosta yhteistyö- ja verkostoitumismallin toiminnan jatkuvuus on turvattu ja mallia voidaan hyödyntää käytännössä hankkeen jälkeen.</p> <p>Hankesuunnitelmat ja -hakemukset muuttuvat käytännön toimiksi jatkossa hankkeiden toteutuessa (mm. navetta-infran rakentaminen, kasvihuoneope-tusympäristön kehittäminen).</p>

6.2. Loppuseminaarissa viestittiin vaikutuksista kohderyhmille

Loppuseminaari järjestettiin webinaarina torstaina 8.12.2022. Siinä luotiin katsaus hankkeen perusteluihin Järviseudun toimijoiden näkökulmasta, tuloksiin ja hankkeen vaikutuksiin. Hankkeen ydinryhmän ohella puhujina olivat alueen maaseututoimen johtaja ja alkutuotannon yrittäjien edustaja. Seminaarin ohjelma on nähtävissä liitteenä 6.

Tilaisuus pidettiin Jämsässä etätyötoimistolla ns. Jämsän Tehtaalla, johon hankkeen ydinryhmä oli kokoontunut. Mukaan osallistui Jamilta myös Alajärven yksikön koulutusalan johtaja Suvi Kohtala, joka on laittanut alkuun Jamin Alajärven yksikön etätyöpisteen, ja hanketyöntekijä Sonja Isoniemi. Samalla tutustuttiin Jämsän etätyötoimistoon, jossa yhteisömanageri kertoi toimiston idean ja esitteli tiloja. Jamilaiset saivat samalla vinkkejä ja esimerkkejä siitä, miten Jämsässä oli etätyötoimisto organisoitu ja miten he voisivat toteuttaa vastaavaa toimintaa Alajärvellä uuden etätyöhankkeen myötä.

7. Esitykset jatkotoimenpiteiksi

Tienviitat-hankkeen jatkotoimenpiteiksi esitetään:

- Idea- ja valmisteluvaiheessa olevat Jamin hankesuunnitelmat rahoitushakuihin.
- Jamin hankeosaaminen on vahvistunut hankekoordinaattorin rekrytoinnilla ja hankeistamisprosessin selkeyttämisellä. Muutoksen toimivuutta testataan ja vakiinnutetaan jatkossa ennen kaikkea rahoitushakujen ja uusien kumppanuuksien kautta.
- Luodun ja testatun yhteistyö- ja verkostoitumismallin soveltaminen hankkeen jälkeen ja sovittaminen toimintaympäristön muutoksiin tarvittaessa.
- Varsinaisten hyödynsaajien eli luonnonvara-alan yrittäjien mukana pitäminen kehittämistoiminnassa ja heidän tukemisensa hanketoiminnan kautta. Yhteistyö- ja verkostoitumismalli antaa Jamille paremmat mahdollisuudet kuunnella yrittäjien tarpeita ja luoda hankkeita, jotka tuottavat hyötyä luonnonvarasektorille. Katseen pitäminen yrittäjissä ja heidän toimintansa tukemisessa täytyy toimia uudistetun hanketoiminnan moottorina.

Viitteet

- Engeström, Y. 1987. Learning by expanding. An activity - theoretical approach to developmental research. Orienta-Konsultit Oy. Helsinki.
- Hosionaho, S. 2022. Tienviitat-hanke muodostui merkityksellisemmäksi kuin osattiin odottaa. Uutinen Järvisseudun Sanomissa 14.12.2022.
- Salovaara, M. 2022. Uudistuvaa, monipuolistuvaa maataloutta rakennetaan yhteistyöllä Järvisseudulla. Uutinen Järvisseudun-lehden verkkosivuilla 28.4.2022. <https://www.jarvisseutu-lehti.fi/uutiset/uudistuvaa-monipuolistuvaa-maataloutta-rakennetaan-yhteisty%C3%B6ll%C3%A4-j%C3%A4rvisseudulla>
- Schuller, T. & Theisens, H. 2010. Networks and Communities of Knowledge. In International Encyclopedia of Education (Third Edition). Elsevier Ltd, s. 100-105.
- Tapio, P., Varho, V. & Heino, H. 2013. Renewable Energy in the Baltic Sea Region 2025. Journal of East-West Business, 19: 1–2, 47–62. DOI: 10.1080/10669868.2013.779544

Liitteet

Liite 1. Uutinen hankkeesta.

			<p>The European Agricultural Fund for Rural Development: Europe investing in rural areas</p>
			

Järvisseudun maataloudelle piristysruiskeita Luonnonvarakeskuksen ja JAMI:n yhteisessä hankkeessa

Etelä-Pohjanmaan Järvisseudun Tienviitat-hankkeessa tarjotaan ennakointi- eli tulevaisuus-tutkimusta työkaluna käyttäen skenaarioita ja esityksiä alueen ja sen maa- ja puutarhatalou-den elinkeinojen tulevaisuudesta.

Maa- ja puutarhatalouden voimakas rakennemuutos yhdistettyinä ilmastonmuutoksen kaltai-siin globaaleihin megatrendeihin velvoittavat alan tutkimus- ja koulutusorganisaatioita vas-taamaan elinkeinon muuttuvaan osaja- ja tietotarpeeseen. Maatalous- ja puutarhatuotannon on kehityttävä entistä vastuullisempaan ja kestävämpään suuntaan olemalla samalla taloudel-lisesti kannattavaa.

Hanke luo yhteistyömahdollisuuksia alueen yritysten ja muiden toimijoiden, koulutusalan ja tutkimuksen edustajien kesken. Tulosten perusteella voidaan suunnata alueen kehittämishankkeita alkavalla ohjelmakaudella sekä kehittää luonnonvara-alan koulutuksen alueellista infrastruktuuria ja sisältöä. Lopputuloksena syntyy valmiiksi pohjustettuja ja taustoitettuja hanke- ja investointiesityksiä maatalous- ja puutarha-aloille.

Leader-rahoitteisessa hankkeessa toimivat Järvisseudun Ammatti-instituutti (Jami) ja Luonnonvarakeskus (Luke). Lisäksi tieto-taitoja sekä näkemyksiä haetaan hankkeen aikana mm. alueen tuottajajärjestöiltä, alueen maaseutuelinkeino toimijoilta ja yrittäjiltä. Yritykseenne, organisaatioonne tai juuri Sinuun voidaan ottaa yhteyttä hankkeen tiimoilta vuoden 2021 ai-kana. Tai jos kiinnostuit, ole rohkeasti yhteydessä Jamin tai Luken hankkeen edustajaan. Haastattelut tullaan toteuttamaan virtuaalisesti tai mahdollisesti myöhemmin myös työpa-joissa. Tervetuloa mukaan antamaan näkemyksiä alueen kehittämiseksi!

Hankkeen yhteyshenkilöt

Järvisseudun Ammatti-instituutti (Jami)
Koulutusalojohtaja: Henna Latvala, henna.latvala@jamin.fi
Luonnonvarakeskus (Luke)
Projektipäällikkö: Tutkija Kati Räsänen, kati.rasanen@luke.fi, www.luke.fi

Liite 2. Esimerkki haastattelurungosta, joka esitettiin alueen toimijoille.

   <p>The European Agricultural Fund for Rural Development: Europe investing in rural areas</p>   <p>LUONNONVARAKESKUS</p> <p>JÄRVISEUDUN AMMATTI-INSTITUUTTI</p>
<p>Tienviitat Järvisseudun maa- ja puutarhatalouden tulevaisuuteen -hankkeessa haastateltaville</p> <p><u>Haastattelurunko – alueen toimijat</u></p> <p>Mitä ennakoititöitä / strategioita on jo alueella tehty?</p> <p>Alueen maatalouden suunta – miten sitä voisi piristää? Onko joku sellainen asia, minkä haastateltava erityisesti haluaa sanoa?</p> <p>Miten Järvisseudun puutarha- ja maatalous kehittyvät seuraavan 20 vuoden aikana? Mitä erilaiset seuraavaksi mainitut trendit merkitsevät alueen elinkeinoille, ja Jamin opetukselle?</p> <ul style="list-style-type: none">- Ikääntyminen on Suomen maataloutta koskeva trendi. Miten houkutella nuoria (myös kaupungeista) alalle?- Tilakoot ovat kasvaneet. Ovatko pientilat elinvoimaisia – voiko Jamin opetus perustua monimuotoiseen, pienimuotoiseen toimintaan?- Onko uusiutuva energia (biokaasu ym.) tulevaisuudessa merkittävä alueen elinkeinoille, mitä sen eteen pitäisi tehdä?- Teknologian kehitys, eli esim. digitalisaatio ja lisääntyvä automaatio, mitä ne merkitsevät alueelle ja Jamille?- Jalostusasteen nostamista pidetään tärkeänä, mitä konkreettista se voisi Järvisseudulla olla? Miten Jami voi siihen osallistua / mitä pitäisi opettaa?- Miten mahdolliset muutokset suomalaisten ruokavaliassa muuttuvat, esim. kasvissyönti, tai ehkä pikemminkin, mitä ne merkitsevät alueen elinkeinoille?- Entä luomu?- Ilmastonmuutos muuttaa esim. viljelyolosuhteita, mitä se tulee merkitsemään alueelle ja miten siihen pitäisi varautua?- Erilainen ympäristövaikutusten hillitseminen (rehevöityminen, ilmastonmuutos jne.) kasvavat maa- ja puutarhataloudessa. Mitä ne merkitsevät alueen elinkeinoille?- Entä maataloustuet ja muut lainsäädännön muutokset?

Mitä muita trendejä / ilmiöitä on, jotka tulevat vaikuttamaan.

Mistä ei ainakaan saisi luopua opetuksessa? Mitä taitoja valmistuvat opiskelijat ainakin tarvitsevat? (tai: mistä voidaan luopua, mitkä eivät ole jatkossa tärkeitä taitoja?)

Minkälaisia tutkimus- tai kehitysideoita on, joihin JAMI (ja Luke) voisivat tarttua?

Onko kiinnostusta / mahdollisuuksia osallistua JAMIn toimintaan jotenkin?

Millaisiin "mustiin joutseniin" pitäisi varautua? *Musta joutsen=melko äkillinen, ehkä yllättävä ja epätodennäköinenkin asia, jolla kuitenkin toteutuessaan olisi suuri (ei välttämättä negatiivinen) vaikutus. Esim. koronapandemia, toisaalta sellainen voisi olla Suomen EU-ero (vrt. Brexit) tms.*

Keitä muita olisi tärkeää haastatella tähän tutkimukseen ja miksi?

Onko haastateltavalla jotain kysyttävää / kommentoitavaa hankkeesta?

Onko halukas osallistumaan myöhemmin järjestettävään tulevaisuustyöpajaan?

Kiitokset haastattelusta!

Liite 3. Tulevaisuustaulukko

Maatalous-tuet	Ympäristö	Liha ja maito	Monimuotoiset tilat	Maatalouden kannattava kysyntä	Yhteistyö
	Yksittäiset tilat liittyvät mahd. moneen ympäristötukijärjestelmään Hiilinurmien viljelystä kohtuullista tukea Luomun tukeminen Ilmasto- ja ympäristöasiat ohjaavat (tarkka suunta epävarma)		Maataloustuet auttavat siirtymisessä uudelleen tuotantoon Aktiivisille toimijoille tukea	Pitkällä aikavälillä maataloustuista eroon (tuotanto kannattavaksi)	
Lainsäädäntö				Korvauksia suurien riskien sattuessa parannetaan	
Jalostusaste		Teurastamo ja lihalleikkaamo Maitotuotteiden jalosteet Paikallinen jalostamo vähentää logistiikkakustannuksia	Erikoistunut pienehkö tuotanto (kala, hunaja, marjat) Marjanviljely ja jalostus kasvaa Kesällä viljellään, talvella jalostetaan Suoramyynti houkuttaa kuluttajia	Pienet maatilat eivät pysty kilpailemaan isojen tuottajien kanssa (jalostus kilpailtua tehokkuuden osalta) Lihan jalostuksessa lainsäädäntö tiukkaa Erikoisviljat Gluteenittomat myllytuotteet	Yhteistyö, esim. tilojen jakaminen voi edesauttaa Sivutuotteiden jalostus, esim. taljat ja sarvet käsitöihin
Energia	Tuulivoima lisääntyy Aurinkovoima jatkaa kasvua Aurinkokeräimiä esim. viljan ja hakkeen kuivatukseen Biokaasulaitoksia rakennetaan liikennepolttoainetarpeisiin kaikkien saataville	Maatalouden energia tasoitetaan kun ei aurinkoa tai tuule Biokaasulaitoksia rakennetaan eri toimijoiden lämmön- ja sähköntuotannon tarpeisiin Biokaasu ok, jos muutakin kuin lantaa			
Tuotanto-suunnat	Perunanviljely lisääntyy Sokerijuurikas lisääntyy Uudet proteiini lähteet	Broilerintuotanto voi kasvaa, vars. jos teurastamo Kasvien tuotanto vähenee Maito pysyy ennallaan	Erikoiskasveja kuten nokkosen ja hampun kuidut, humala Bataatti ym. erikoiskasvit kasvihuoneissa Mehiläistarhaus Erikoiskasveja kuten nokkosen ja hampun kuidut, humala	Synteettisten materiaalien korvaamiseksi uusia tuotteita	

Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 108/2022

			Bataatti ym. erikoiskasvit kasvihuoneissa Mehiläis-tarhaus Kalastus ja kalastuksen opetus (lomakalastus)		
Tilakoko		Tilat kasvavat	Pienet tilat pärjäävät monimuotoisuudella ja osaamisella Pienet tilat edellyttävät muita tulonlähteitä (ulko-puolisia tai esim. green care, matkailu) Pienet tilat ketteriä, voivat vastata kuluttajien tarpeisiin		Pienet tilat tekevät yhteistyötä Pientilat vaativat esim. uusia myyntikanavia, erilaista omistus-pohjaa, niche-tuotantoa tms., erikoistuminen pieneen osaan tuotantoketjusta Polarisoituminen jatkuu: tilat kasvavat, mutta pienet elinvoimaisia erikoistumisen takia
Väestö		Ulkomaista työvoimaa tarvitaan Maahanmuuttajia voisi työllistää maatalouteen	Hyvät tie- ja tietoliikenne-verkot mahdollistavat logistiikan ja etätönn Etätö lisää maaseudun väestöä ja elinvoimaisuutta		
Maatalouden kiinnostavuus		Eläintyöt houkuttavat nuoria Oppiminen elämyksellistä Ruoka-alan markkinointi jo yläkoulussa Maatalouden hyödyt selvennetään Nuorille pitää viestiä heitä kiinnostavissa kanavissa	Sukupolvien vaihdos tuoutta virtaa Aiemmin tultu perhetaustan takia, mutta uusi näkökulma hyvä Pienet tilat vaativat monimuotoisuutta ja luovuutta - > nuoret joutuvat pohtimaan asioita itse Biodynaaminen viljely, kumppanuusmaatalous, permakulttuuri, penkkiviljely	Jaetaan työtä useammalle työntekijälle Uusi teknologia ja digitaalisuus houkuttelevat Maatalouden kannattavuuden kasvu lisää kiinnostavuutta Riittävä palkkataso Edullinen asuminen kiinnostaa, onko palvelut hyvät	
Ruokavaliot	Kasvien tuotantoon paneutumista Kasvilajit monipuolistuvat Kasviproteiinit – mitä tuotetaan	Lihan arvostus kasvaa Liha- ja maito säilyttävät paikkansa Suomessa		Broileri- ja kasvisruokatuotteiden jalostus, tuotekehitys	

Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 108/2022

		Lihaa halutaan ostaa: puhdas vesi ja paljon pinta-alaa -> erikoistuvaa eläintuotantoa			
Digitaalisuus			Nopeat yhteydet tärkeitä, niitä edistetään	Digiosaaminen korkealla tasolla, tuo rohkeutta	
Teknologia, esim. uudet koneet	Kiertotalous kehittyy! Jaetaan tai vuokrataan koneita (naapurit, Maamiesseurat) Ravinteiden kierto kehittyy Täsmäviljely edistyy Lannoituksen optimointi, lannoitusveden kierrätys	Nuoret rohkeampia otta- maan käyttöön		Teknologia tulee vähentämään työvoimapulaa (robotit) Automaatio myös pienille tiloille Kerrosviljely	Naapuritilojen avulla viljelykiertoa Jaetaan tai vuokrataan koneita (naapurit, Maamiesseurat) Opitaan muilta, jaetaan tietoa konkreettisista hyödyistä
Ilmastonmuutos	Hiilijalanjälki joka tuotteessa. Miten vähennetään CH ₄ esim. ravitsemuksella? Kasvipeitteisyys lisääntyy	Ruoan kysyntä kasvaa maailmalla -> mitä J-seudulta voi viedä?			
Luomu	Luomun myynti kasvaa. Nuoret kuluttajat tulevat vaatimaan Kauppa ei ota suurempaa katetta luomusta kuin muusta (kysyntä voi siten kasvaa?) Luomukaurasta uusia tuotteita Kysyntä kasvaa, myös tarjonnan pitäisi monipuolistua (ei vain viljaa) Eläinten hyvinvointi nousee markkinavaltiksi	Tavanomaisen tuotannon pitäisi mennä kohti luomun käytäntöjä Luomu liittyy eläinten ja maaperän hyvinvointiin -> tärkeää myös ei-luomulle			
Vesistö ja pellot	Peltojen kunnossapitoon panostetaan Viljelykierron monipuolistuminen Hiilensidonnasta positiivinen imago, ehkä lisäarvoa tuotteille				

Liite 4. Työpajan 1 ohjelma.

   <p>The European Agricultural Fund for Rural Development: Europe investing in rural areas</p>   <p>LUONNONVARAKESKUS Järvisseudun ammatti-instituutti</p>
Maatalouselinkeinojen vetovoima -Järvisseudun alueen Tienviitat-hankkeen työpaja 1
Aika: Perjantai 1.10.2010 klo 9.30 – 15.00 Paikka: Järvisseudun ammatti-instituutti (Jami), Kurejoentie 390, 62710 Kurejoki (Alajärvi)
Ohjelma
9.30 Aamukahvi. Liikuntasali.
10.00 Tervetuloa Kurejoelle! - Matti Väänänen, rehtori/kky johtaja.
10.10 Jamin luonnonvara-alan yksikön ja Tienviitat-hankkeen esittely. -Henna Latvala, koulutusala johtaja. Kati Räsänen, Luke.
10.20 Maaseudun puolesta! -puheenvuoro. -Antti Heikkinen, kirjailija.
10.40 Miten ja millainen maatalousala houkuttelee ja innostaa ihmisiä? Mielikuvitus liikkeelle pienessä tulevaisuustyöpajassa.
12.00 Siirtyminen lounaalle. – Päärakennuksen ruokala.
13.00 Kierros alueella ja keskustelua - opetuspuutarha - opetusmaatila ja -tallit
14.30 Iltapäiväkahvi puutarhalla.
15.00 Päivä päättyy

Liite 5. Työpajan 2 ohjelma.

   <p>The European Agricultural Fund for Rural Development: Europe investing in rural areas</p>   <p>LUONNONVARAKESKUS Järviseudun ammatti-instituutti</p>
Uudistuva monipuolinen maatalous
-Järviseudun alueen Tienviitat-hankkeen työpaja 2
Aika: Perjantai 25.3.2022 klo 9.30 – 15.15
Paikka: Järviseudun ammatti-instituutti (Jami), Kurejoentie 390, 62710 Kurejoki (Alajärvi)
Ohjelma
9.30 Aamukahvi. Päärakennuksen A-luokka.
10.00 Tervetuloa Kurejoelle! Henna Latvala, Jami Tienviitat-hanke - Missä mennään? Kati Räsänen, Luke Tienviitat-hankkeen maatalousskenaarioita Järviseudulle ja nostoja työpajasta 1.10.2021 pohjatuksena päivän työskentelylle. Vilja Varho, Luke.
10.30 Nostetta päivään: yrittäjien esimerkkejä uudistuvasta maataloudesta Hiiliviljelyn kannattavuus. Viljelijä Juuso Joonas Täsmäviljely ja digitalisaation hyödyntäminen. Viljelijä Kari Alasaari Yhteistyön monet mahdollisuudet. Yrittäjä Shahlan Namiq, Voihan Vuohi Oy
11.30 Siirtyminen lounaalle ja alpakoihin tutustuminen. Lounas (omakustanteinen). Päärakennuksen ruokala.
12.30 Siirtyminen takaisin päärakennuksen A-luokkaan.
13.00 Työpaja. Työpajassa tuotetaan konkreettisia suunnitelmia yhdelle tai useammalle osallistujien valitsemalle kehittämisaiheelle.
13.30 Iltapäiväkahvi työpajan lomassa
15.00 Yhteenveto
15.15 Päivä päättyy

Puhujat

Viljelijä Juuso Joonas

Olen hiiliviljelyyn ja uudistavaan viljelyyn keskittynyt maanviljelijä, tutkija ja kouluttaja. Viljelen Tyynelän tilaa Joutsenossa ja työskentelen mm. Carbon Action-alustan projekteissa.

Puheenvuorossani tuon esiin maatalouden hiilensidonnan taloudellista näkökulmaa niin viljelyn kannattavuuden kuin hiilimarkkinoidenkin osalta.

Viljelijä Kari Alasaari

Viljelen omaa kasvitilaani Lapualla sekä urakoin täsmälannoitusta ja kasvinsuojelua muille tiloille. Toimin Neuvo-2020 neuvojana auttamassa muita tiloja pärjäämään, toimin kouluttajana ja teen yhteistyötä yritysten kanssa konsulttiroolissa. Lisänä minulla on omaa tilatason koe- ja testaustoimintaa osin yhteistyössä alan yritysten kanssa.

Viljelyn osaajana, viljelyneuvojana, innovaattorina, täsmä- ja digiviljelyn pitkäaikaisena kokemusasiantuntijana keskityn puheenvuorossani aiheeseen täsmäviljely ja digitalisaation hyödyntäminen.

Yrittäjä Shahlan Namiq Voihan vuohi Oy

Työtaustani on hyvin värikäs ja olen tehnyt useita eri töitä. Kiinnostus yrittäjäksi lähtemiseen tapahtui yhdessä siskoni Shirinin kanssa. Hän omaa pitkän työhistorian humanitäärisistä työtehtävistä. Ajatuksena oli, että ihmiset voivat henkisesti ja fyysisesti paremmin kuin heillä on työ ja sitä kautta oma elämä hallussa. Varsinaisesti emme hakenneet yritystä alan perusteella vaan sen takia, että voisimme jatkaa toimivaa yritystä ja työllistää muita. Samalla myös omalla esimerkillä voisimme rohkaista muita.

Puheenvuorossani toivon välittäväni yhteistyön mahdollisuuksia ja monikulttuurisen työvoiman merkitystä ja sen tuomia mahdollisuuksia Etelä-Pohjanmaan alueella.

Liite 6. Loppuseminaarin ohjelma.

   <p>The European Agricultural Fund for Rural Development: Europe investing in rural areas</p>   <p>LUONNONVARAKESKUS</p> <p>JÄRVISEUDUN AMMATTI-INSTITUUTTI</p>
<p>Järvisseudun alueen maatalous- ja puutarha-alojen tulevaisuus - Tienviitat-hankkeen lopputilaisuus</p> <p>Aika: Torstai 8.12.2022 klo 13-15</p> <p>Paikka: WEBINAARI</p> <p>Ohjelma</p> <p>13.00 Tervetuloa! Koulutusalojohtaja Henna Latvala, Jami Tienviitat-hanke. Projektipäällikkö tutkija Kati Räsänen, Luke</p> <p>13.15 Mistä kaikki alkoi? Järvi-Pohjanmaan maaseututoimen puheenvuoro, maa- seututoimen johtaja Jukka Kuoppala</p> <p>13.30 Monimuotoisen maatalouden tulevaisuudet. Erikoistutkija Vilja Varho, Luke</p> <p>13.45 Hankkeistamishdotukset ja -suunnitelmat sekä syntyneet verkostot. Han- kekoordinaattori Marjastiina Teixeira, Jami</p> <p>14.05 Kahvitauko</p> <p>14.20 Tienviitoissa tuotettu yhteistyö- ja kehittämismalli. Erikoistutkija Irene Vän- ninen, Luke</p> <p>14.35 Yrittäjänä mukana Tienviitat-hankkeessa – Mitä jäi käteen? Alueen viljelijän puheenvuoro, Marko Viitasaari</p> <p>14.50 Yhteenveto. Kati Räsänen, Luke</p> <p>15.00 Tilaisuus päättyy</p>

luke.fi

Luonnonvarakeskus
Latokartanonkaari 9
00790 Helsinki
puh. 029 532 6000